

# ZOZOLALA

tweemaandelijks stripinformatieblad

februari / maart 1998

97



Tango ties.



ZozoLala is een onafhankelijk stripinformatieblad, dat tweemaandelijks verschijnt. ZozoLala is gratis voor de klanten van onderstaande winkels. Verantwoordelijke uitgever: Stichting Zet.EI



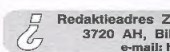
## Edelkitsch

Wie de afgelopen weken een stripspecialzaak bezocht, kreeg enkele merkwaardige verrassingen te verwerken. Zo bevatte het nieuwste Oom Dagobert-album een kopie van diens geluksdubbeltje. Nog opmerkelijker was de speciale editie van Bloed & stilte van uitgeverij Talent. De Vlaamse uitgever presenteerde deze mafa-strip in een houten kist met daarin een vilthoed, een stropdas met gangster-motief, wat sigaarjes en een fles whiskey. Kon de gepantofelde lezer van de serie zich in zijn contraal verwarde huiskamer toch een beetje inleven. Over de presentatie van Bloed & stilte is inmiddels al heel wat afgeplacht. De prullenkraam in de kist voegt overduidelijk niets toe aan de strip. Toch is Talent de lachende derde.

Want wat gebeurde er bij de meeste winkels? Daar kreeg de edelkitsch van Talent een prominente plek in de zaak. Een plek die anders is voorbehouden aan commerciële successen als Asterix, Haasje Harry en Storm. Via een omweg slaagde Talent er zo in de integrale Bloed & stilte onder een ieders aandacht te brengen. Niet gek voor een simpele marketingtruc. Kennelijk heeft Talent de smaak te pakken, want voor dit voorjaar kondigt de uitgever een actie aan met krasloten en gratis te winnen zeeafdrukken. Net als bij de Bloed & stilte-stunt valt ook op deze actie bij voorbaat genoeg af te dingen. Krasloten bij je strips, moet dat nou? Hoeveel er ook op de acties zelf valt aan te merken, Talent verdient in ieder geval lof voor haar onorthodoxe, gedurfde promotiebeleid. De Kortrijkse uitgever erkent tenminste dat de gangbare presentatie van strips (folders, sigaarjes, exposities) niet voldoet om een groter publiek te bereiken. Duck-uitgever Geillustreerde Pers lijkt het eveneens niet te hebben: wie strips wil verkopen, kan niet volstaan met het drukken en distribueren van mooie boeken. Die boeken zullen effectief onder de aandacht van het publiek gebracht moeten worden. Om niet anoniem ten onder te gaan in de overskill aan nieuwe titels, is een weloverdachte marketingstrategie essentieel. Talent en De Geillustreerde Pers slagen erin op te vallen in de grauwe massa. Achter de edelkitsch schuilen durf, inzet en creativiteit. Offeneel de onmisbare ingrediënten voor een vitale stripcultuur.

De redactie

**Redaktieadres ZozoLala: Postbus 344, 3720 AH, Bilthoven, Nederland**  
e-mail: hvsoest@ppd.nl

**REDAKTIE:** Paul van Grembergen, Jef Nieuwenhuis, Hans van Soest, Karin van Wylick & Gerard Zeegers  
**LA-OUT:** Studio Wanprodut  
**VASTE MEDEWERKERS:** Peter Boel, Marq van Broekhoven, Anton Damen, Marja Hartjes, Ingrid Prutkovic, Jantien van Leeuwen, Mike Marsfelder, Bert van der Meij, Bert Moppelink, Pieter van Oudehoven, Barbara Stok & Studio Wanprodut  
**OOK WERKTEN MEE:** Stef van Doornik, José Muñoz, Nicole Heynen, Michiel van de Pol & Dermot Power  
**DRUK & AFWERKING:** Drukkerij SSN (Nijmegen), Van den Burg Boekverzorging (Wier)   
**BU DE VOORPLAAT:** Cover van Le Collectieboek van Bandes Dessinées no. 54 door José Muñoz  
**ABONNEMENTEN ZIJN MOGELIJK** voor één jaar (f 20,00 / BF 320) of voor twee jaar (f 33,00 / BF 600). Belgische CJP-houders betalen per jaar BF 320, of per twee jaar BF 500.  
**ABONNEMENTEN GAAN IN** aan storting van het totaalbedrag op Postbank giro 3253837 (NL) of Postgirorekening 000 - 16480584 (S) t.n.v. Stichting Zet-EL te Tilburg o.v.v. je eigen adres en evt. je CJP-nummer.  
**COPYRIGHT 1998** bij Stichting Zet-EL. Overname van artikelen, strips, of illustraties enkel in overleg met de uitgever.  
**OPLADE:** 7.000 exemplaren  
**ISSN:** 1382 - 8630

|                                                                                           |                                                                                             |                                                                                                                                                                                   |
|-------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>ALKMAAR</b><br>BOOKERS & STRIPPERS<br>Boterstraat 19<br>1811 HP / 072 - 612 19 16      | <b>AMSTERDAM</b><br>LAMBIEK<br>Kerkstraat 78<br>1017 GN / 020 - 626 75 43                   | <b>NOU MOE!</b><br>Krugerplein 17<br>1092 KA / 020 - 693 63 45                                                                                                                    |
| <b>ANTWERPEN</b><br>BEO<br>Hoplind 15<br>2000 / 03 - 233 25 36                            | <b>RICHARD</b><br>Rombout Hogerbeetsstraat 78<br>1052 HX / 020 - 684 29 23                  | <b>SNOEK</b><br>Eerste van Swindenstraat 545<br>1093 LC / 020 - 668 47 64                                                                                                         |
| <b>BUDDY'S</b><br>Meir 125 (1e verd.)<br>2000 / 03 - 232 16 31                            | <b>DE TWEEDE LEZER</b><br>Eerste Wormseweg 102<br>7311 DK / 055 - 542 72 02                 | <b>DE NOORMAN</b><br>Koningsstraat 43<br>6811 HB / 026 - 442 09 09                                                                                                                |
| <b>MEKANIK STRIP</b><br>St. Jacobsmarkt 73<br>2009 / 03 - 234 27 47                       | <b>ASSEN</b><br>PLOK. STRIPS EN EH...<br>Zaagmolens 31 DINGESI<br>9401 BR / 0592 - 31 32 92 | <b>BERGEN OP ZOOM</b><br>GILLES DE GEUS<br>Aelststraat 4 (passage)<br>4611 NC / 0164 - 24 74 62                                                                                   |
| <b>BREDA</b><br>FRANKA<br>Torenstraat 9 (passage)<br>4811 XV / 076 - 521 41 53            | <b>BRUGGE</b><br>DE STRIP C.V.<br>Kattelinestraat 42<br>8000 / 050 - 33 71 12               | <b>BRUSSEL</b><br>HET B-GEVAAR<br>Grupestraat 15<br>1000 / 02 - 513 14 86                                                                                                         |
| <b>DELFT</b><br>BUL SUPER<br>Breestraat 18 - 22<br>2611 RG / 015 - 212 60 97              | <b>DEN BOSCH</b><br>SPIRIT<br>Hinthamerstraat 90<br>5211 MS / 073 - 614 55 30               | <b>DEN HELDER</b><br>BOEKE<br>Pelgerstraat 24<br>1781 VH / 02230 - 61 23 77                                                                                                       |
| <b>DEN HAAG</b><br>HAAGSE STRIPSHOP<br>Wagenstraat 104c<br>2512 AZ / 070 - 363 41 15      | <b>MIKIE'S STRIPTIEK</b><br>Chasséstraat 71<br>2518 RW / 070 - 365 07 38                    | <b>DORDRECHT</b><br>SJOORS<br>Scheffersplein 1<br>3311 EJ / 078 - 614 20 12                                                                                                       |
| <b>PANDA</b><br>Friedenstraat 955 - 959<br>2514 LJ / 070 - 363 59 50                      | <b>WALK IN</b><br>Herenstraat 11<br>2511 EG / 070 - 381 92 76                               | <b>EINDHOVEN</b><br> <b>superstrip specialzaak</b><br>Kleine Berg 33<br>5011 JS / 040 - 244 1882 |
| <b>ENSCHDEDE</b><br>DE STRIP-AAP<br>Kuijpersdijk 68<br>7512 CJ / 053 - 430 52 61          | <b>GEEL</b><br>ALFA STRIP<br>Nieuwstraat 12<br>2440 / 014 - 58 43 80                        | <b>GROENINGEN</b><br>LAND VAN LANGVERGETEN<br>Nieuwe Ebbingstraat 19<br>9712 NC / 050 - 314 85 80                                                                                 |
| <b>GENT</b><br>HARKIE<br>Frans van Rijnhoovenlaan 312<br>9000 / 09 - 277 70 86            | <b>HET PAARD VAN TROJE</b><br>Langewortstraat 2<br>4461 JP / 0113 - 21 46 91                | <b>MODERN PAPIER</b><br>Pelsterstraat 20<br>9711 KL / 050 - 313 25 21                                                                                                             |
| <b>HAARLEM</b><br>DE STRIPOMAAN<br>Kardinaal Cuijstraat 3<br>1500 / 02 - 356 15 89        | <b>HASSLT</b><br>WONDERLAND<br>Paardsemeestraat 17<br>3500 / 011 - 22 82 00                 | <b>KAMPEEN</b><br>DE FANTAST<br>Burgwalstraat 16<br>8261 HK / 038 - 332 03 25                                                                                                     |
| <b>HELMOND</b><br>DE BOEKENWURM<br>Heistraat 60<br>5190 / 07 - 0492 - 59 08 83            | <b>HOORN</b><br>HET GELE TEKEN<br>Grote Oost 37<br>1621 BR / 0229 - 21 86 23                | <b>LEIDEN</b><br>DUMPIE<br>Nieuwe Rijn 18<br>2312 JC / 071 - 512 64 04                                                                                                            |
| <b>LEEWARDEN</b><br>DE BALLOON EXPRESS<br>Kortmakersstraat 1<br>8911 LA / 059 - 212 79 97 | <b>DE RAT</b><br>Voorstreek 83<br>8911 LJ / 058 - 215 16 00                                 | <b>LEIDSE STRIPSHOP</b><br>Aalmarkt<br>2311 EC / 071 - 512 18 02                                                                                                                  |
| <b>LEUVEN</b><br>HET BESLOTEN LAND<br>Parisselaan 16<br>3000 / 016 - 22 58 40             | <b>GOBELIN</b><br>Mechelsestraat 35<br>3000 / 016 - 23 55 86                                | <b>OSSTEINDE</b><br>DE STRIP<br>Paulusstraat 36<br>8400 / 059 - 51 54 60                                                                                                          |
| <b>MELLE</b><br>DE STRIPKEVER<br>p/a Leermak 50.b.024<br>2800 / 015 - 21 76 05            | <b>MIDDELBURG</b><br>HET PERRON<br>Sint Jansstraat 13<br>4331 KA / 0118 - 63 47 47          | <b>DONNER BOEKEN</b><br>Linbaan 150<br>3012 ER / 010 - 413 20 70                                                                                                                  |
| <b>ROESSELARE</b><br>WILLI'S WERELD<br>H. Consciencestraat 36<br>8800 / 051 - 24 64 15    | <b>ROTTERDAM</b><br>DIET BOS<br>Junkelaan 2<br>3054 PW / 010 - 461 31 47                    | <b>NOORD</b><br>Zaagmolendrift 33<br>5036 HC / 010 - 466 43 88                                                                                                                    |
| <b>YENDOR</b><br>Korte Hoogstraat 18<br>5911 GL / 010 - 433 17 10                         | <b>GALERIE SLAPHANGER</b><br>Römer Menastraat 67<br>3026 TV / 010 - 4789153                 | <b>TILBURG</b><br>TOMMY<br>Nieuwlandstraat 14<br>5038 SN / 013 - 535 83 19                                                                                                        |
| <b>SCHIEDAM</b><br>T CENTRUM<br>Korte Singelstraat 20a<br>3122 GB / 010 - 426 25 84       | <b>DE GALLIER</b><br>Beekstraat 58<br>3800 / 011 - 67 17 39                                 | <b>TIJLST</b><br>PIET SNIJDT<br>Vismarkt 3<br>3511 KR / 030 - 231 84 72                                                                                                           |
| <b>TOERNAI</b><br>T STRIP<br>Oostendestraat 32<br>6820 / 050 - 21 71 82                   | <b>TIJLST</b><br>PIET SNIJDT<br>Vismarkt 3<br>3511 KR / 030 - 231 84 72                     | <b>TIJLST</b><br>PIET SNIJDT<br>Vismarkt 3<br>3511 KR / 030 - 231 84 72                                                                                                           |
| <b>VENLO</b><br>BOLSTER<br>Grote Kerkstraat 14<br>5911 HP / 077 - 354 40 69               | <b>DE BOEKENHALTE</b><br>Assendorperstraat 103<br>8012 DH / 038 - 422 10 77                 | <b>STRIP EN LEKTUURSHOP</b><br>Oude Gracht 194<br>3511 NH / 030 - 233 43 57                                                                                                       |

# MUÑOZ' LIEFDE VOOR DE VERKEERDE VROUW

*Critici prijzen zijn werk de hemel in, maar het grote publiek laat het links liggen. Zo gaat het al twintig jaar bij José Muñoz. Het werk van deze Argentijn sleept overal ter wereld prijzen in de wacht en wordt door veel jongere stripauteurs als grote invloed genoemd, maar zelf kan Muñoz er geen belegd brood mee verdienen. Onlangs verscheen de Nederlandse vertaling van het vierde deel van Alack Sinner, de serie die hij maakte op scenario van Carlos Sampayo. Over goede strips die zichzelf niet altijd verkopen.*

„De meeste mensen die mijn werk kennen, kennen vooral Alack Sinner. Toen ik samen met Sampayo het personage bedacht, stelde ik voor hem Sinner te noemen. In een woordenboek vonden we de naam Alack, wat zoiets betekent als 'arme ik', waardoor de naam van ons personage werd: ik arme zondaar'. De wereld is vergeven van strijd, oorlog en moord. Eigenlijk is het simpele gegeven dat je leeft al een zonde. Alack Sinner staat symbool voor de mens die zich bewust is van die wereld om zich heen.”

José Muñoz wordt in 1942 in Buenos Aires geboren. Hij doorloopt de kunstacademie, waar hij onder andere les krijgt van Alberto Breccia en in contact komt met Hugo Pratt. Het werk van beide auteurs heeft door de grove lijnvoering en de scherpe zwart-wit contrasten grote invloed op het latere tekenwerk van Muñoz. Hij begint zijn carrière met het maken van pulpstrips voor de Argentijnse en Britse markt. In 1972 vertrekt Muñoz naar Europa om zich creatief verder te

ontwikkelen. Daar leert hij zijn eveneens geëmigreerde landgenoot Sampayo kennen, met wie hij in 1974 *Alack Sinner* schept.

„Argentinië was getekend door politiek geweld en dictatuur. Iedere vorm van cultuur en creativiteit was gedood. Ik ben geen optimist, de mens is zo dom, we begrijpen goede ideeën als socialisme niet. De paranoia in de verhalen van Sampayo en mij, is rechtstreeks afkomstig uit de situatie die wij aan den lijve hebben ondervonden. Maar daarnaast zit dat pessimisme ook in ons Argentijnen zelf, denk ik. We zijn allemaal wat zwaarmoedig. Luister naar de tango. Ik kon als kind al genieten van de triestheid van Chandlers Philip Marlowe. De blanke Argentijnen zijn van oorsprong emigranten, die mijmeren veel. Net als ik, ik ben nu ook weer een emigrant.”

Het is die zelfde Philip Marlowe die als voorbeeld diende bij de creatie van de figuur Alack Sinner. In de eerste verhalen is hij nog een stereotype hard-boiled detective in een zieke wereld. Pas in de verhalen die volgen, ontwikkelt de serie zich verder op het psychologisch vlak en wordt het karakter van Sinner rijker en rijker. Hij vecht minder tegen de kanker in de maatschappij als tegen de ziekte in zichzelf en kan zich uiteindelijk nog maar amper staande houden.

„De verhalen spelen zich af in New York, de ware hoofdstad van de huidige wereldmacht. Ze verwoorden onze Buenos Aires-gevoelens. New York speelt bijna een mythische rol in de verhalen, zoals Gotham City in *Batman*. Vijftig etnische groeperingen leven er samen of eigenlijk niet. New York is een



belediging van de menselijke waardigheid. Het is een hel. De moeder van Alacks kind heet niet voor niets Enfer (*Frans voor hel, red.*). In de figuur van de dochter kon ik veel persoonlijke ervaringen kwijt over de relatie met mijn dochter die na de scheiding bij haar moeder is gaan wonen. Maar dat er veel persoonlijke dingen in de strip zijn verwerkt, wil niet zeggen dat Alack Sinner een afspiegeling is van Sampayo en mij. Hij is eerder een moderne Elkerlyck. Hij moet voortdurend morele keuzes maken."

De bijfiguren uit *Alack Sinner* komen terug in een andere, parallel lopende serie van Muñoz en Sampayo: *Joe's Bar*. Op hun beurt figureren de personages uit *Joe's Bar* weer in *Alack Sinner*. Ook in deze tweede serie verwerken de auteurs veel persoonlijke ervaringen. Zoals in het verhaal *Pepe de architect*, over een illegaal in Amerika verblijvende Zuid-Amerikaan.

„In dat verhaal schetsen wij het emotioneel niemandsland waarin de hoofdpersoon verkeert. Hij kan niet terug naar zijn eigen land, maar is ook niet vrij in het land waar hij nu is. Sampayo en ik hebben allebei meegemaakt hoe dat voelt. Toen we eenmaal in Zuid-Europa aankwamen, belandden we in een gebied waar onze voorouders vandaan kwamen, een gebied met de zelfde culturele achtergrond, met de zelfde taal. Maar toch werden we niet geaccepteerd, voelden we ons er niet thuis. Door onze samenwerking, de dingen die we maakten, konden we orde scheppen in onze gevoelens. Zo hebben we het hoofd boven water gehouden."



## Stijl

Het werk van Muñoz is doorspekt met markante koppen waar hij naar eigen zeggen dagelijks op straat van in vervoering kan raken. Zo is de hoofdpersoon in zijn album *Lichtspel* geïnspireerd op het gezicht van de schrijver Samuel Beckett. Met het uiterlijk van Alack Sinner heeft de tekenaar lang geworsteld. Zijn gezicht was oorspronkelijk gemodelleerd naar dat van de acteur Richard Burton. Muñoz: „Dat hoofd stond me aan, maar op papier werkte het niet. Het paste niet bij ons figuur. Daarna hebben we hem meer laten lijken op Steve McQueen en Charles Bronson. Maar die kop stond me weer alleen aan als ik hem en face tekende. Pas in het derde verhaal vond ik een profiel dat bij hem paste. Mijn tekenstijl was toen ook nog helemaal anders. Mijn tekeningen zijn de laatste jaren helderder geworden, simpeler. Waar ik tegenwoordig in één lijn een figuur kan

neerzetten, daar had ik er vijftien jaar geleden nog vier voor nodig. De kunst van het weglaten, zoals Pratt dat ook zo goed kon."

Die ontwikkeling is duidelijk te zien voor wie de verschillende verhalen in de reeks *Alack Sinner* naast elkaar legt. Is de strip aanvankelijk nog realistisch getekend, later wordt de tekenstijl van Muñoz steeds expressionistischer. Steeds meer laat hij de lijnen op het papier het verhaal vertellen. „Als je een figuur een ziel wilt meegeven, wordt de tekening vanzelf expressionistisch. Ik versafschuw die strips die aan de lopende band gemaakt worden door broodtekenaars, die hard werken maar hun figuren geen enkele persoonlijkheid meegeven. Ik verlang veel van mijn lezers. Mijn verhalen moet je vaak meerdere malen lezen, wil je alles mee krijgen. Mensen zeggen wel eens tegen me: maak het toch niet zo moeilijk, het is maar strip. Maar zij begrijpen het niet. Natuurlijk is strip een geschikt middel tot verpozing, maar het kan ook een prachtige manier van expressie zijn. Mijn verhalen geven mijn lezers vaak een ongemakkelijk gevoel. Zo ongemakkelijk, dat ze mijn boeken niet kopen. (*lacht*)"



## Waardering

Vijf jaar geleden stopten Muñoz en Sampayo hun samenwerking, omdat 'ze samen alles hadden gezegd wat ze te zeggen hadden'. „Daar komt bij dat onze verhalen nou niet bepaald bestsellers waren. Sampayo was ook een beetje moe van het gebrek aan waardering dat de strip kreeg, dat het niet als serieuze kunstvorm werd gezien. Ik zei dat we toch niet zelf in de hand hadden, maar hij was gedesillusioneerd door het gebrek aan interesse van het publiek in de dingen die wij maakten. Het werd ook steeds moeilijker om van dit soort werk te leven. Hetzelfde zie je bij allerlei andere kunstvormen. Voor verstrooiing is nog markt, maar niet voor maatschappijkritiek zoals in *Alack Sinner*.

En hoewel we gestopt zijn met de strip, ben ik niet anders tegen de wereld aan gaan kijken. Ik zie nog steeds niet veel verbetering als ik de politieke situatie van nu vergelijk met die van twintig jaar geleden. De mens is nog steeds een beest. Ik kan het niet anders zien. Ik ben nu eenmaal niet in de wieg gelegd voor moderne manager of reclamajongen, ik ben een lastpost. De maatschappij draait alleen nog om consumptie. We kopen verzadiging om te vergeten dat we het leven niet zelf in de hand hebben. Maar ik denk nog steeds dat we meer zouden kunnen dan dat. Dat we moeten proberen beter te zijn, het kwaad wel degelijk aan te pakken."

Het laatste project van Muñoz dateert uit de nadagen van het maandblad (*A Suivre*), een zwart-wit strip op scenario van Jerome Charyn, getiteld *Le croc du serpent*. Het verhaal gaat over een vrouwelijke politie-inspecteur die op zoek gaat naar haar in het drugsmilieu verzeild geraakte broer. Hoewel het gegeven anders doet vermoeden, is *Le croc du serpent* een weinig

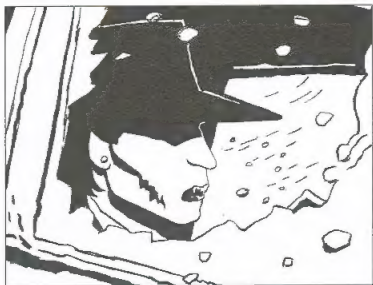
geïnspireerd avonturenverhaalje zonder enige diepgang, dat slechts doet verlangen naar een hernieuwde samenwerking met Sampayo.

„Het is niet waarschijnlijk dat we de draad van *Alack Sinner* nog zullen oppakken”, zegt hij hierover. „Wel denken we erover samen met een Argentijnse collega een boek te maken over de tango. Geen pure strip, maar eerder een mix van literaire verhalen, tekeningen en strippagina's. We zijn allebei heel enthousiast over het idee. Niet alleen omdat het veel creatieve vrijheid biedt, maar ook omdat we allebei wat willen doen met onze Argentijnse roots. Maar waarschijnlijk zal het wel weer niet verkopen.”

Muñoz lacht als hij de laatste zin uitspreekt. Hij is gewend geraakt aan het gegeven dat hij niet kan leven van zijn strips. „Maar dat geeft niet. Ik kom rond omdat ik naast mijn strips ook illustratiwerk doe. Dat is prima zo. Ik hecht niet aan veel luxen. Luxe houdt voor mij in dat ik vrij ben in de dingen die ik wil maken.”

### Samenwerking

Over zijn samenwerking met Sampayo zei Muñoz ooit dat ze waren aan een homoseksueel paar, maar dan met de ruzies en zonder de censuren. Was de samenwerking met Charyn dan een vorm van overspel? „Eigenlijk wel. Toen Carlos voor het eerst voor een andere tekenaar schreef, was ik ook jaloers. Belachelijk hè? Maar samenwerking met Charyn was heel prettig.



Drie jaar geleden hebben we elkaar ontmoet en kwam hij met het voorstel een scenario voor me te schrijven. We werkten op afstand, op de klassieke manier: hij schreef, ik tekende. Het was koel en afstandelijk. Samenwerken met Sampayo was het regenovergestelde. We kwamen altijd samen om de verhaallijn te bespreken, de karakters en hun voorkeuren. Beide manieren van samenwerken hebben zo hun voordelen. Charyn en ik zullen nog wel eens iets samen doen, al wordt het waarschijnlijk geen verhaal met de zelfde personages als in *Le croc du serpent*. Zowel de hoofdpersoon uit dit verhaal als Alack Sinner maken geen rationele keuzes. Ze proberen het goede te doen. De tragiek in deze verhalen is dat de hoofdpersoon voor een keuze gesteld wordt die moreel juist is, maar die hem of haar alleen maar problemen en hartezeer brengt. „In ons leven komt die keus iedere dag terug. En keuzes maken doet pijn. Maar het maakt het verschil tussen een onbenul zijn met een makkelijk levenje of een mens die zijn hart volgt. Zo worden verstandige mensen geen stripauteur. Als je geld wilt verdienen of erkenning zoekt als kunstenaar, kun je beter iets anders gaan doen. De liefde moet wel heel sterk zijn, wil je net als ik trouwen met de verkeerde vrouw.”

### Verhaal

De in Italië woonachtige Argentijn heeft geen voorkeur voor een van de strips die hij heeft gemaakt. Bij ieder werk heeft hij wel iets waarvan hij achteraf denkt dat het beter zou of zo gemaakt had kunnen worden. Het eerste verhaal waarover hij tevreden

kon zijn, was *Viet Blues*. Maar gevraagd naar zijn favorieten, praat hij liever over de personages die hij het meest geslaagd vindt: Alack Sinner, zijn vriendin Enfer en hun dochtertje, die nog regelmatig komen bovendrijven in zijn gedachten. Tekenend voor een auteur bij wie de hoofdpersonen belangrijker lijken dan het verhaal waarin zij optreden. „Het verhaal is nodig om het karakter van de hoofdpersoon te laten ontwikkelen. Maar op zijn beurt beïnvloedt de hoofdpersoon weer het verloop van het verhaal. Ik werk niet altijd met een klassieke anekdote, maar laat het verhaal soms vertellen door dat wat de hoofdpersoon meemaakt. Maar wat is een verhaal? De filmer Jean-Luc Godard zei ooit dat een verhaal een begin moet hebben, een middenstuk en een eind, maar niet per se in die volgorde. Daar ben ik het wel mee eens.”

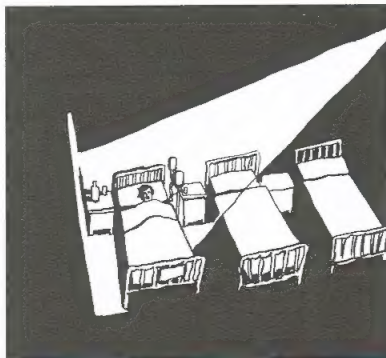
*U hebt een strip gemaakt over blueszangeres Billie Holiday. Was het niet moeilijk te werken met een bestaand karakter?*

„Extreem moeilijk. Te meer omdat Sampayo en ik allebei grote fans van haar waren. Ik word altijd gehypnotiseerd door mensen met zoveel talent. Door hun talent liggen ze overhoop met zichzelf, maar ze volgen hun hart en dat vind ik mooi. Daarnaast wilden we ervoor waken dat we niet het stereotype beeld neerzetten van de kunstenaar die moet lijden. Dat is namelijk onzin. Ook ik lijd in beperkte mate, maar dat komt mijn werk ten goede. Je mag niet zo wanhopig worden, dat je professionaliteit erdoor wordt aangetast. Er moet gewerkt worden. Ik ben het vertrouwen in het leven niet verloren.”

*Maar wordt u nooit eens zo wanhopig over het gebrek aan commercieel succes dat u toch overweegt iets toe te geven aan de smaak van het grote publiek, al was het maar door voor een toegankelijker tekenstijl te kiezen?*

„Nee, ik zou het misschien wel kunnen, een mooi in het oog liggende realistisch getekende strip maken. Maar misschien zou ik het ook niet kunnen. Ik wil in mijn werk toch een bepaalde expressie kwijt. En hoe je het ook wendt of keert, dan kom je automatisch uit bij een abstractere tekenstijl. Maar vind je die zo leuk dan?”

**Pieter van Oudheusden en Hans van Soest**



*Van José Muñoz verscheen tot nu toe in het Nederlands (in samenwerking met Carlos Sampayo):*

*Alack Sinner 1: De zaak Webster (uitgeverij Sherpa)*

*Alack Sinner 2: Viet blues (uitgeverij Sherpa)*

*Alack Sinner 3: Twinkle, twinkle (Uitgeverij Sherpa)*

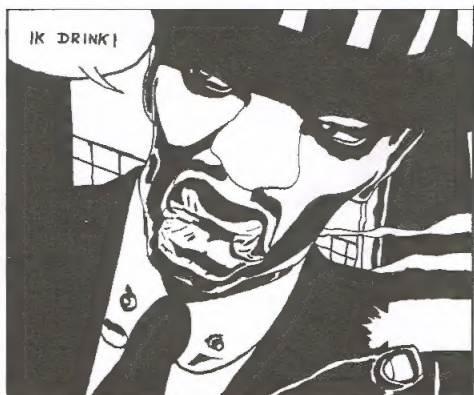
*Alack Sinner 4: Dark city (uitgeverij Sherpa)*

*Verhalen uit Joe's bar 1: Mister Conrad & Mister Wilcox (uitgeverij Sherpa)*

*Lichtspel (uitgeverij Zet. El)*



WAT DOE  
JE ?



IK DRINK!

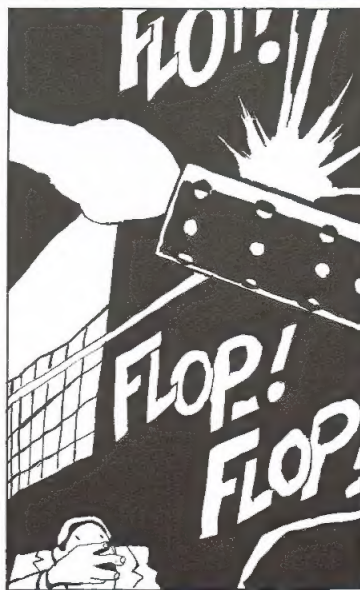
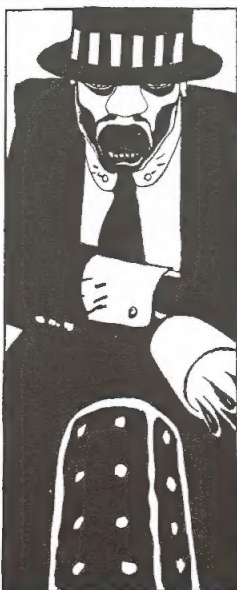


WAAROM?  
WAAROM  
DRINK JE?



IK DRINK  
OM TE  
VERGETEN.

OM WAT  
TE  
VERGETEN?



# Het Laatste Oordeel

## Het uistel 1 Gibrat

Uitg. Dupuis; 52 pl.; kleur;  
harde kaft; f 23,50/BF 425.

Vernieuwend ook, omdat er voor het eerst sinds jaren, denk aan strips als *Pinokkio* en *Hoog water*, geen bloot in voorkomt. Wat beweegt een auteur om na twintig jaar alleen strips te hebben getekend, plotseling een eigen verhaal te schrijven dat ook nog eens twee albums zal beslaan? In zijn voorwoord wijst Gibrat erop, dat hij zoals zoveel veertigers eens goed over zichzelf heeft nagedacht. 'Ik had wel altijd veel kritiek op het werk van anderen, maar ik had zelf weinig gepresterd dat respect kon afdwingen. Ik wilde nu eens eindelijk mijn borst natmaken en een scenario schrijven dat mezelf zou boeien.'

Het werd een verhaal over de Duitse bezetting van Frankrijk tijdens de tweede wereldoorlog. Een dramatische oorlogsvertelling is *Het uistel* echter niet. Het is veeleer een



mozaïek van kleine alledaagse gebeurtenissen op het platteland, zoals we dat uit vele Franse films kennen. Er gebeurt niet al te veel in, maar ze houden de aandacht vast door aan de hand van details een liefdevol beeld te schetsen van personages, een dorp, streek of stad. *Het uistel* is dan ook in de eerste plaats de terugkeer van Gibrat naar de omgeving van zijn jeugd. Het toont het dorpsleven, waarin Gibrat is opgegroeid. Het stille dorpsplein

met de fontein, het café met het piepkleine terras met klapstoeltjes, de kleine geheimen van de bewoners. Gibrat groeide in dit decor op toen de oorlog al twintig jaar voorbij was. Er was ongetwijfeld weinig veranderd, maar Gibrat grijpt vooral terug op de jaren veertig uit grafische overwegingen ('de Tractions, de golfbroeken, de lange jassen met de dikke pels op de kragen') en om enkele familie verhalen in beeld te brengen.

Hoofdpersoon in *Het uistel* is Julien Sarlat, een onderduiker die niet in Duitsland wil gaan werken. Vanuit een torenkamerij van een verlaten huis in zijn geboortedorp Cambeyrac ziet hij de gebeurtenissen onder zich voorbij trekken. Voorzien van een verrekijker gaat zijn interesse vooral uit naar zijn vriendinnetje Cécile, die denkt dat hij dood is en langzamerhand steeds meer gaat voelen voor Paul Monpazier, de zoon van de cafébaas. Het is nieuwjaarsnacht 1944 en Julien weet niet hoelang hij nog gedwongen zal zijn wekeloos toe te kijken. De oorlog lijkt haar climax te bereiken en zal ook Cambeyrac niet ongemoeid laten. Met dit eerste deel van wat een tweeluik moet worden, bewijst Gibrat wellicht bovenal dat hij eerder had moeten beginnen met het schrijven van zijn eigen scenario's. (Paul) Het is de Franse uitgever Glénat geweest, die met series als *De*

## Het derde testament 1: Marcus of Het ontwaken van de leeuw Alice/Dorison

Uitg. Talent; 46 pl.; kleur;  
harde kaft; f 27,50.

*De wind der goden*, *Malefise* en vele andere stammen (in elk geval in de oorspronkelijke Franse uitgave) uit het fonds van Glénat. Een van de meest recente historische reeksen van deze uitgeverij is *Het derde testament*, dat door Talent wordt vertaald. *Het derde testament* verwijst naar een soort vervolg op het bijbelse oude en nieuwe testament. Het verhaal speelt zich



grotendeels af aan het begin van de veertiende eeuw, temidden van kloosterlingen, kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders en inquisiteurs. Hun leven wordt beheerst door de vraag naar de enige juiste wijze van geloofsbelijdenis. Er een afwijkende mening op na houden, is bepaald niet zonder gevaar. De inquisitie is op haar hoogtepunt en veroordeelt talloze ketteren tot de brandstapel. In het klooster van Veynes worden geschriften gevonden van de Essen, een joodse groepering uit de tijd van Jezus. (Er bestaan, ook thans, theorieën dat Jezus een Esseen was.) Kort daarop worden alle broeders van het klooster vermoord en zijn de manuscripten verdwenen. Een zoektocht ontstaat, aangevoerd door een twintig jaar eerder in ongenade gevallen en doodgewaande inquisiteur.

*Het derde testament* pakt de thematiek grootschalig aan. In het scenario buitelen de stammenstrijd tussen de diverse stromingen binnen de katholieke kerk, de religieuze dogma's en de inquisitie over elkaar heen. Het geheel wordt verder aangekleed door elk van de vier delen die de reeks zal tellen naar een evangelist te noemen. De uitgever waagt zich op de achterzijde van het eerste album zelfs aan de aanduiding *catholic fantasy*.

Dat is teveel voor een mini-stripserie. De auteurs komen, begrijpelijkwijs, niet veel verder dan het aanstippen van relevante onderwerpen en verwijzingen (bijvoorbeeld de strijd tussen Franciscanen en Dominicanen), maar kunnen deze niet uitdiepen en een daadwerkelijke rol in het verhaal geven. Op dat punt gaat de vergelijking met de roman *In de naam van de roos* door Umberto Eco, waar de strip op zou zijn geïnspireerd, mank. Waar Eco talloze pagina's het beschikking staan en de kerkelijke dogma's niet slechts kan inzetten voor een geslaagde sfeertekening van het kloosterleven, maar deze daadwerkelijk een functie in de verhaloos megeeft, moeten Alice en Dorison zich beperken tot gemeenplaatsen. In tegenstelling tot Eco, slagen de auteurs van *Het derde testament* er dan ook niet in de lezer mee te slepen in de Middeleeuwse denktrant van theologen en wetenschappers. Hun missie wordt verder bemoeilijkt, doordat *Het derde testament* ook nog eens een avonturenstrip moet zijn, waarin plaats moet worden ingeruimd voor het nodige spektakel en actiescènes. Ook op dit punt valt op, dat de auteurs teveel op *In de naam van de roos* willen steunen. Net als in de roman is in *Het derde testament* sprake van mysterieuze moorden, een geheime bibliotheek en vooral van een verteller op hoge leeftijd, die het einde voelt naderen en de eigen belevenissen nog wenst op te schrijven voor het te laat is. Ondanks het gegeven, dat de auteurs te hoog hebben gegrepen, is *Het derde testament* als avonturenstrip geslaagd te noemen. Het verhaal leest vlot, er is meer dan voldoende mysterie om de nieuwsgierigheid naar het vervolg te wekken en de vele monumentale decors van tekenaar Alice, met knappe perspectieven en gevoel voor theater, zijn een lust voor het oog. Wanneer de auteurs zich in de vervolgdelen met name toeleggen op het avonturenaspect en zich wat minder prestaties aanmeten, belooft *Het derde testament* een reeks te worden die niet onder doet voor wat de betere series in dit genre te bieden hebben.

(Paul)

**Dilbert (TM)  
Krachtpatser met de muis  
Scott Adams**

Uitgeverij Big Balloon; 120 pl.; zwart-wit; slappe kaffi; f 14,95/BF 300.

Nog niet zo lang geleden werd de exotische en fascinerende wereld van 'Het Kantoor' ontsloten door de absurde

Jiskfetserie *Crediteuren Debiteuren*. Dit voor de VPRO zo zeldzame succes was waarschijnlijk te danken aan de herkenbare situering, namelijk het kantoor. Wie nooit op een kantoor komt kan nu bijlezen met de in Amerika immens populaire krantenstrip Dilbert. Dilbert is een InformatieTechnologie(of: IT'), aangezien alles afgekort wordt op kantoor-manager. Het zal geen verbazing wekken dat deze computerkenner voldoet aan het standaardprofiel van de *nerd*: bril, stropdas die consequent verkeerd is, geen sociale contacten, een huisdier dat de baas over hem is, louter teleurstellende ervaringen met leden van het andere geslacht, enz. Het grappigste aan Dilbert zijn echter zijn dagelijkse avonturen op de werkvloer. Alle IT-managers zijn voortdurend bezig hun werkzaamheden te onthouden door net als de andere klassieke kantoorrijger, Guust Flater, hun tijd te doden met triviale zaken. Bovendien weet niemand waar hij nu eigenlijk mee bezig is. De chef eist dat alle rapporten zo onleesbaar mogelijk geschreven moeten zijn. Ze verdwijnen immers toch direct in het archief en het zou consequenties kunnen hebben als ze gelezen werden (er zou dan iets kunnen veranderen). Naast de wereldvreemde collega's die voortdurend bezig zijn hoger in de pikorde te komen door de nieuwste hi-tech speeljes aan te schaffen, spelen ook Dilberts huisdieren Dogbert en Ratbert een prominente rol. Zij vormen zijn enige sociale leven. Vooral het maffe, rondje hondje Dogbert is bijzonder grappig. Hij geeft cursussen 'creatief management' op kantoor of prijst zijn 'zombie-elixer' (koffie) aan op een seminar voor managers. De humor in Dilbert is te vergelijken met die van Garfield. Het verschil daarmee is echter

dat de rol van huisdier bij Dilbert doorbroken wordt door bijvoorbeeld de seminars die Dogbert geeft. Garfield blijft consequent in zijn rol van huiskat en kan dus niet direct communiceren met zijn baasje. Verder doet de droge humor van Dilbert zeer sterk denken aan Garfield en is daardoor waarschijnlijk ook zo populair. Terecht, want Dilbert is af en toe zo melig dat je wel een heel zure pruim moet zijn om hier niet om te lachen. (Gerard)

**Muzungu - Sluipend gif  
Janssen**

Uitg. Wonderland Half Vier Productions; 40 pl.; kleur; harde kaffi; f 22,50.

Corruptie, wantrouwen en angst. Dat zijn de verklaringen die Jeroen Janssen op

de eerste pagina van *Sluipend gif* geeft voor het uitbreken van de burgeroorlog in Rwanda. Een oorlog die Janssen - blijkens de tekst op de achterflap - van zeer nabij heeft meegemaakt. De betrokkenheid van de maker is aan de eigenzinnige aanpak van de strip duidelijk af te zien. Helaas bewijst Jeroen Janssens dwalend dat goede bedoelingen nog geen garantie zijn voor kebuleit.



*Sluipend gif* draait om de relatie tussen de ontwikkelingswerker Edwin en zijn jonge, aantrekkelijke Rwandese huishoudster Felicia. De boerengemeenschap waarvan zij deel uitmaken, ziet hun verhouding met lede ogen aan. Alsof de situatie daarmee al niet penibel genoeg is, doet het begin van de burgeroorlog zich steeds duidelijker voelen. Veel meer valt er over de plot van *Sluipend gif* niet te zeggen. Janssen concentreert zich op het alledaagse leven van Edwin: zijn bezoeken aan de dorpsbewoners, zijn ervaringen met de projectmedewerkers en zijn wandelingen in de onherbergzame heuvels van de Tutsiherders. De voortekenen van de burgeroorlog - de avondklok, de schoten in de nacht - ontgaan hem daarbij niet. Met Edwin registreert hij echter meer dan dat hij analyseert. *Sluipend gif* is gebaseerd op het principe van 'en-toen-en-toen-en-toen'. Heel tekenend komt dat naar voren bij de verhouding tussen Edwin en Felicia. Het blijft gissen waarom de Belgische wereldverbetereer en de vroom-religieuze Rwandese zich tot elkaar aange-trokken voelen. Veel meer dan dat het duo bij elkaar woont en in hetzelfde bed slaapt, komen we niet te weten. *Sluipend gif* blijft steken in beschrijvingen, beschrijvingen die afstand scheppen. Janssens kale, zakelijke dialogen, repeterende kader teksten en onbeholpen-sloridge tekeningen helpen evenmin om de lezer bij het verhaal te betrekken. Net als bij Lian Ongs *Horizon* mag het een wonder heten dat *Sluipend gif* - een afgerond verhaal in kleur van een Nederlandstalige stripmaker - in druk is verschenen. Een moedig initiatief van uitgeverij Wonderland Half Vier, die de strip ook nog eens voorbeeldig verzorgd en betaalbaar heeft uitgegeven. Het maakt het des te betreurenswaardiger dat *Sluipend gif* niet meer biedt dan een curieuze, persoonlijke schets van een onderwerp dat vraagt om een genadeloos document van het menselijk tekort. (Toon)

**Hard tegen hard 1:  
Het hart van Telenko  
Ralph/Tome**

Uitg. Dargaud; 48 pl.; kleur;  
slappe kافت; f 13,25.

Het huwelijk van Joe en Martha is slecht. Zo slecht zelfs, dat Joe er op zekere dag genoeg van heeft en besluit zijn vrouw te vermoorden. Dat blijkt echter minder eenvoudig te zijn dan hij

zich had voorgesteld. Bovendien lijkt zijn echtgenote zich, ondanks het feit dat ze aan een rolstoel is gekluisterd, tot een gewaagde tegenstander te ontpoppen. De gebeurtenissen stellen Joe's zenuwen, en zijn hart niet te vergeten, steeds zwaarder op de proef.



*Hard tegen hard* is een sarcastisch verhaal, dat zich uitstekend leent voor de grootstedelijke decors van New York, waartegen het zich afspeelt. De teneur van de vertelling wordt passend ondersteund door alleen bruintinten en een beetje geel te gebruiken. Het geheel wordt met veel vaart en dynamiek in beeld gebracht. Je hebt het uit voor je er erg in hebt, maar dat mag voor deze keer als een compliment gelden. Tome heeft met albums als *De weg naar Selma* en *Halona*, beide in samenwerking met Berthet, al laten zien dat hij een prima realistisch scenario in elkaar kan draaien en met deze eersteling van wat een drieluik moet worden, bewijst hij dat opnieuw. (Paul)

**Hispanola 1: Het Serum  
Meddour**

Uitgeverij Arboris; 48pl.; kleur;  
slappe kافت; f 10,95/BF 220.

Dr Robert Stenwick, naar eigen zeggen 'gezond van lijf en leden', wordt achtervolgd door een aantal griezelig vervormde mensen. Zij denken dat hij een

serum bezit om de vreselijke ziekte, die bijna de hele wereldbevolking tot bloeddoorstige monsters getransformeerd heeft, te bestrijden. Stenwick ontdekt nog twee gezonde mensen: de voormalige gardist Dough en zijn liefallige, maar niet minder onverzettelijke protégé Jim. Deze Jim, de dochter van een zeeman die een gigantisch schip, de *Hispanola*, gebouwd heeft om aan de ziekte te ontsnappen, is de eigenlijke hoofdpersoon van de serie. Zij wordt echter pas halverwege het verhaal geïntroduceerd.

De doordachte opbouw en de manier waarop informatie omtrent de *Mad Max*-achtige wereld aan de lezer gegeven wordt, is één van de sterkste punten van deze strip. Het verschil met andere 'post-apocalyptische' verhalen zoals de *Mad Max*-films, is dat het zich nu eens niet in een woestijn afspeelt, maar in het

lommerrijke Engeland. Dit heeft tot gevolg dat er gebruik wordt gemaakt van een beperkt kleurenpalet: bruin en groen. De tekeningen en het gebruik van aquarel-inkleuring roepen associaties op met het werk van Loisel. Een ander verschil met de *Mad Max*-verhalen is, dat *Hispanola* geen science-fiction strip is. Het verhaal speelt zich af in de achttiende eeuw. Het gebruik van anachronismen zoals motoren en autokeerkhoven wordt echter niet verklaard. Ondanks de expliciete verwijzingen vraag je je dan ook af of deze wereld wel iets te maken heeft met een daadwerkelijk historische periode, of dat er gewoon lukraak allerlei elementen bij elkaar gesmeten worden. Gewoon, omdat dit goed uitkwam voor het verhaal.

De geloofwaardigheid van de wereld in *Hispanola* is dan ook één van de problemen waar de strip mee kampt. Het andere probleem zijn de personages, die niet echt uitgediept worden. De dokter vlucht voor zijn vijanden, vindt wat medestanders en samen vluchten ze weg voor wat nu hun gezamenlijke vijanden zijn. Dit levert een vlor verhaal op, met hard wegrennen en de daarbij behorende actie. Bijna terloops wordt je tijdens deze langgerekt vluchtpoging ingewijd in een beklemmende, rommelige wereld. Zoals zo vaak bij eerste delen is ook dit eerste, introducerende deel van deze serie, die nog drie delen moet gaan tellen, niet bijzonder, maar ook niet echt slecht. (Gerard)

**De dochter van de professor  
Guibert & Sfar**

Uitg. Dupuis; 60 pl.; kleur;  
slappe kافت; f11,50/BF 210

De jonge, mooie dochter van een Britse archeoloog wordt hopeloos verliefd op een onode mummie die haar vader meegenomen heeft uit Egypte. De liefde is wederzijds. Het prille geluk duurt echter kortstondig. Het meisje ziet zich genoodzaakt twee belagers van haar geliefte te vergiftigen en wordt gearresteerd. De even onode vader van de mummie grijpt in, ook al heeft hij een

Hij houdt van me omdat  
ik op een dode lijk...



haat-liefde verhouding met zijn zoon. Zijn methoden zijn echter wat ruw. De archeoloog wordt vermoord en als blijkt dat koningin Victoria niet met hem wil trouwen, wordt ze achterloos in de Thames gekieperd. Nee, dit is geen derderangs Italiaans opera, maar een album uit de reeks *Vrolijke Vlucht* van de keurige uitgeverij Dupuis.

Wie met verbijstering de bovenstaande korte inhoud van *De dochter van de professor* heeft gelezen, zal ook bij het lezen van het album regelmatig op het verkeerde been worden gezet. Sfar en Guibert, schrijver en tekenaar van het verhaal, lappen in de geest van *Monty Python's Flying Circus* alle conventies aan zijn laars. Zijn personages reageren bizar op bizarre situaties, waardoor alles weer vanzelfsprekend lijkt. Alleen de lezer zoekt wanhopig naar houvast. Dat houvast is te vinden in de prachtige

vormgeving van het verhaal. De wezensvreemde en vaak ruwe moraliteit van de personages wordt acceptabel gemaakt door de zachte en soepele wijze waarop Guibert het verhaal in beeld brengt. De houtskoollijnen van de tekeningen zijn voorzichtig opgezet en zijn opgevuld met oker, oudroze en zachtblauwe tinten. Zelfs de schaarse dikke personen ogen daardoor lichtvoetig.

Met De dochter van de Professor hebben beide makers een prachtig stripverhaal gemaakt, waarbij de grenzen van het inlevingsvermogen van de lezer worden getest zonder ooit het onmogelijke te vragen. Het album is onconventioneel en toch toegankelijk door de absurde humor die vooral in de dialogen is terug te vinden. De grootste verrassing is echter dat Dupuis besloten heeft dit album uit te geven. Een hoopgevende beslissing.

(Jef)

## Hoerland 1 Tronchet

Uitgeverij Dupuis; 56 pl; kleur  
harde kafi; f 23,50/BF 470.

Stel je voor dat het elke dag Kerstmis is. Elke avond een overdadige maaltijd, cadeautjes uitwisselen, op opgewekte toon conversatie voeren met vrienden, enz. Elke dag feest is natuurlijk geen feest, zoals Tronchet met zijn tweeluik Hoerland laat zien. Omdat de demente president Kerstmis zo leuk vindt, is in Hoerland bij wet vastgelegd dat er elke dag Kerstmis gevierd moet worden. Mocht er onverhoopt in de zomer geen sneeuw gevallen zijn, dan wordt die wel met vliegtuigen over de verplicht gezonde bevolking heengestort. Hoe gezellig kerstmis ook mag zijn, als de terreur zo ver gaat dat de geheime politie (de Jolige Drammers) op straat cadeautjescontrole uitvoert, zal de guerillagroepering niet lang op zich laten wachten. In dit geval de Sardineloge, die aanslagen pleegt door droge toastjes met sardines te eten! Hoofdpersoon René Likopstuck raakt verzeild in de ondergrondse omdat hij verliefd wordt op Arlette Champagne. Deze geeft 'rare anti-cadeautjes' en verschijnt chagrijnig op het werk. Bovendien heeft ze last van verkoudheid! Door het concept van distopie (waarvan George Orwells 1984 het bekendste voorbeeld is) te verbinden aan Kerstmis, creëert Tronchet met Hoerland een absurde maar beklemmende sfeer, waarbij de humor vooral in de paradoxen ligt. Een witte kerst is toch leuk? Hoe kan zo'n knuffelige kersman nu ineens een keiharde politieagent zijn? De tekenaar licht de strip in het voorafgaande interview toe en noemt zijn stijl die van het 'burleske beeldverhaal'. De humor die hier verbonden wordt aan maatschappijkritiek is van het niveau van die andere Franse meester van het absurde, François Boucq. Ook de prachtige inkleuring doet daar af en toe aan denken. Het verschil zit hem in de bittere ondertoon, waardoor Hoerland niet alleen maar absurd en humoristisch is. Hoerland is een prachtige satire op de burgerlijke bekrompenheid en is door het geniale gevoel voor details en sfeer vaak bijzonder grappig.

(Gerard)



# Zeker Lezen

**Thorgal  
Rosinski & Van Hamme**  
Uitg. Le Lombard; 48 pl; kleur;  
slappe kafi; f 10,95/BF 220  
en harde kafi: f 23,50/BF 470.

Al vanaf zijn allerprilste jeugd is duidelijk, dat de viking Thorgal Aegirsson voorbestemd is grootse daden te gaan verrichten. Als baby werd hij geadopteerd door

vikingen die hem in een merkwuurde capsule op een vreemde kust vonden. De mysterieuze geschiedenis van Thorgals jeugd en afstamming (hij stamt af van het 'sterrenvolk' dat lang voordat de vikingen leefden, de ruimte invluchtte en weer terugkeerde) wordt pas duidelijk in deel 7 van de serie: 'Het Sterrenkind'. Daarvoor beleefde de schier onoverwinnelijke en nobele strijder met het litteken op zijn rechterwang al allerlei avonturen. Hierin moet Thorgal het opnemen tegen trollen, vikingen, Romeinen, tovenaars en zelfs goden. De meest interessante avonturen zijn echter die, waarin het sterrenvolk een rol speelt. Daar laat de combinatie tussen historische strip, mythologie en sciencefiction de strip boven eenvoudige genre-strips uitstijgen.

De geschiedenis met het sterrenvolk, de krachten van Thorgals zoon Jolan (die Thorgal zijn afgenomen door het sterrenvolk, maar die hij wel heeft doorgegeven), de haat liefde verhouding met de sluwe geldwolvijn Kriss van Valnor (die net als zoveel vrouwen in de serie, als een blok voor de donkere viking valt) en andere thema's komen uiteindelijk allemaal samen in de trilogie waarin Thorgal kennis maakt met de Aztekencultuur. Deze drie albums (deel 10, 11 en 12; *Het Land Qa*, *De Ogen van Tanatloc* en *De Stad van de Verloren God*, en eventueel nog deel 13: *Tussen Aarde en Licht*, dat echter een soort epiloog is waarin de helden na het avontuur afscheid nemen van Zuid-Amerika) behoren door hun exotische setting, de broeierige sfeer tussen de hoofdpersonages en de spanningsofbouw tot het moment van confrontatie met Ogotai (een almachtige godheid) tot één van de beste avonturenverhalen ooit. De meermaals bekroonde scenarioschrijver Van Hamme legt hier alle puzzelstukjes over het sterrenvolk uit de voorgaande delen ingenieus en met gevoel voor timing op zijn plaats en zorgt voor een spectaculaire ontknopning die qua dramatiek niet onderdoet voor een Griekse tragedie.

Door de setting heeft Thorgals vikingverleden en de daarbij behorende Scandinavische mythologie tijdelijk plaatsgemaakt voor de Aztekencultuur. Bovendien is de tekenstijl van Rosinski steeds verfijnder geworden door het gebruik van houtskool en gedetailleerde aceringen. De inkleuring is nu niet alleen meer in de nachtschènes (fakkels en blauwig maanlicht) oogstrend. De spanning tussen historische strip en science-fiction maakte Thorgals verhalen zo origineel en bijzonder. Toen de geschiedenis met het sterrenvolk afgesloten was, bleef alleen de vikingtijd over. Hierdoor zijn de verhalen na de trilogie veel eenvoudiger en is een groot deel van het mysterie verdwenen. Je vraagt je dan ook af waarom Thorgal niet gewoon lekker op zijn eilandje hout mocht hakken en tevreden met zijn gezin bij het haardvuur kon mijmeren over vroeger. (Gerard)



# Dermot Power

## Mijn beste werk moet nog komen

Een van de meest succesvolle Engelse stripreeksen van dit moment is *Slaine*. Niet alleen in eigen land is deze serie ongekend populair. Ook in Duitsland, Nederland en België gaan de albums van de onconventionele stripheld vlot over de toonbank. De hoofdpersoon *Slaine* is een Keltische krijgsheer uit een tijd waarin geschiedenis nog bestaat uit sagen en legenden. Met grote kennis van Keltische mythologie, degelijk vakmanschap en een flinke portie cynische humor werkt scenarist Pat Mills gestaag en in moordend tempo aan een steeds langere reeks verhalen. Het zijn echter de prachtige platen van de bovenmatig getalenteerde Simon Bisley die de strip tot een topper in het genre maken. Als hij aan het begin van de jaren negentig voor veel geld wordt weggekocht door de Amerikaanse stripindustrie, vreezen velen voor een niemloos einde van de serie. Heden ten dagen is de reeks echter nog springlevend. De reddende engel is de tekenaar Dermot Power, begaafd als Bisley en Keltisch als *Slaine* zelf.

Er wordt me regelmatig gevraagd of het niet lastig is om de fakkel van Bisley over te nemen. Het scheelde echter dat ik erg onder de indruk was van zijn werk en dolgraag wilde uitvinden hoe hij dat toch voor elkaar kreeg. Daarom ervaarde ik het niet als een belemmering of een belasting in zijn voetsporen te treden, integendeel zelfs. Ik deed iets wat ik dolgraag wilde doen. Het heeft wel een tijd geduurd voor ik daar mijn weg in vond. Pas aan het einde van *De schatten van Brittannië* begon mijn eigen stijl vorm te krijgen. Voor die tijd was in bijna elke pagina die ik maakte, iets terug vinden van een andere tekenaar. Ik vond dat zelf geen bezwaar, want al doende leerde ik. Als mensen me er op wezen dat ik in sommige tekeningen wel heel erg beïnvloed was van een bepaalde collega, beaamde ik dat grif, want het was ook zo. Ik wilde het zo doen omdat ik me wilde ontwikkelen. Maar het heeft lang geduurd. Mijn beste werk moet ook nog komen. In mijn nieuwste album *Het bloed van de zwarte heks* begint het er al op te lijken. Ik denk dat ik bij het eerstvolgende album echt het gevoel zal hebben dat het mijn striptekeningen zijn. Tot nu toe zie ik nog te veel wisselvalligheid. Als ik het jongste verhaal doorblader zie ik tekeningen die goed zijn, en tekeningen die veel beter kunnen.

*Het talent van Power en de kwaliteit van zijn werk is voor vele stripliefhebbers een aangename verrassing. Slaine is niet zijn eerste strip, maar zijn doorbraak heeft in betrekkelijke korte tijd plaats gevonden.*

Toen ik vanuit mijn vaderland Ierland naar Londen verhuisde, wilde ik aan de slag als illustrator. Het idee om strips te gaan maken, kwam niet bij me op. Maar overal waar ik met mijn portfolio kwam, kreeg ik het commentaar dat het te zwaar was aangezet. De kleuren waren te heftig, de vormen waren te woest. Steeds werd me gezegd dat ik strips moest gaan maken. Ik ben toen weer strips gaan lezen, wat ik vijf, zes jaren lang niet meer had gedaan. Achteraf betreurt ik dat. Toen ik in Ierland naar de kunstacademie ging, deed ik strips af als een jeugdsonde, wat erg snobistisch van me was. Nu denk ik dat ik daarmee in mijn ontwikkeling vijf jaar achterstand heb opgelopen. Toen ik op mijn twintigste weer strips onder ogen kreeg, was dat een openbaring voor me. Ik ben toen weer helemaal bij het begin begonnen. Aanvankelijk werkte ik mee aan de vormgeving van videocassettes. Daarna heb ik als tekenaar aan *Judge Dredd* meegewerkt. Toen ik de kans kreeg om me bij het door mij bewonderde groepje *Slaine*-tekenaars te voegen, greep ik die gelegenheid dankbaar aan. Toen ik met *Slaine* begon, was ik er eigenlijk nog niet helemaal aan toe. Dat is ook een reden waarom ik niet erg gelukkig ben met de eerste paar verhalen die ik voor de serie gemaakt heb.

*Power is dertig jaar, maar wie hem voor het eerst ontmoet denk te doen te hebben met een jongeman van nauwelijks twintig. Zijn tengere postuur en jongensachtige trekken doen hem jaren jonger lijken dan hij is. Zijn werk oogt echter geript en getuigt van zelfvertrouwen.*

Dat mijn stijl al zo volwassen is, is te danken aan veel oefening. Het is met strips tekenen in Engeland zo dat je een enorme produktie moet draaien. Ik sprak laatst een Franse stripmaker die vertelde dat hij één, twee weken over een pagina deed. Zelf probeer ik twee of drie pagina's per week af te krijgen. Dat tempo is ook nodig om de deadlines te halen die me gesteld worden. Op die manier wordt je gedwongen de meest snelle en effectieve wi ze van werken te ontwikkelen. Je leert ook om niet te lang te wikkelen en wegen. Ik teken ontzettend snel. Ik probeer dus niet alleen realistisch, maar ook vlug te schilderen. Daarvoor heb ik me een schilderstijl eigen gemaakt die mooi en karakteristiek is, maar niet echt realistisch. Dat is ook niet noodzakelijk. Mijn laconieke houding wat dat betreft, heeft te maken met het feit dat ik geen stripachtergrond heb. Als ik lijnen trek, ben ik ook niet geïnteresseerd in dik en dun. Vlakken boeien me veel meer. Ik denk in verf. Mijn vader was schilder, het is me met de paplepel ingegoten.

Het merkwaardige feit doet zich voor dat snel tekenen de meeste garantie geeft dat het anatomisch correct is, alsof dat instinctmatig gebeurt. Als je snel moet beslissen, ben je trefzeker. Veel wikkelen en wegen blaast de boel alleen maar op totdat het explodeert. Vaak kloppen de schetsen het meest. Als je dan gaat inken of schilderen, lukt het opeens niet meer. Als je direct werkt, klopt de anatomie, de compositie, de beweging, alles. Als ik thuis werk, zet ik een aantal snelle lijnen, blaas het op met behulp van een projector en werk het dan direct uit met inkt of verf. Zo raak ik ook niet verveld. Verveling zou meteen aan mijn werk af te lezen zijn. Daarom zal ik ook niet altijd op dezelfde manier te werk blijven gaan. Ik mag graag nieuwe werkwijzen uitproberen. Vooral manieren waarvan iedereen zegt dat het niet kan of niet werkt. Op dit moment experimenteer ik met de computer. De resultaten die dat oplevert, zijn niet te onderscheiden van mijn handwerk. Ik maak ook trading cards en vooral daarvoor is de computer handig omdat alles zo'n klein formaat heeft. Met de computer kun je ook op dat formaat de details bewaren.

Mijn drang om te vernieuwen of te veranderen beperkt zich echter tot de vormgeving. Ik heb nooit de behoefte gevoeld



stripscenario's te schrijven. In Groot Brittannië is dat ook niet gebruikelijk. Al mijn energie gaat op aan de vormgeving. Ik weet niet eens of ik het kan, maar ik denk dat ik er al snel niets aan zou vinden.

Eerder werkte Power mee aan strips over Judge Dredd en Batman. Vooral het karakter van de vleermuisman verleidt hem tot lovende uitspraken over de mogelijkheden die de getormenteerde misdaadbestrijder biedt aan talloze stripmakers. Zijn voorkeur gaat echter duidelijk uit naar de Kelt Slaine. Uitgebreid gaat de tekenaar in op de wijze waarop de namen in de strip dienen te worden uitgesproken, daarbij de niet misselijk gedocumenteerde Mills achtereens corrigerend.

Ik ben opgegroeid in Ierland met verhalen van Ierse schrijvers als Jimmy Logan. Ik had in jaren geen strips gelezen en juist door mijn Ierse achtergrond werd ik extra getroffen toen ik Busley's *Slaine* onder ogen kreeg. Zijn vormgeving is fantastisch. Een van de redenen waarom ik *Slaine* dolgraag wilde doen, was dat veel gegevens en situaties in de verhalen erg vertrouwd voor me waren.

De werk nu twee of drie jaar aan deze strip. En vanaf het moment dat ik op sta om er aan te gaan werken totdat ik weer naar bed ga, denk ik alleen maar aan *Slaine* en niets anders. Op het moment dat het album af is, is het verhaal echter verleden tijd voor me.

*De aandacht die buiten Engeland aan zijn werk wordt beteed, verraste de stripmaker aangenaam*

Toen ik stripbeurzen op het Europese vasteland bezocht, was ik zeer verbaasd over de indruk die de strip hier op mensen maakt. In Engeland is het veel meer een

zakelijke aangelegenheid, wat me

soms erg demotiveert. Ik

heb diverse malen op het punt gestaan ermee te stoppen.

Voor 1996 was

een erg zwaar jaar

voor me. Strips

maken is mooi

beroep, maar ik

moest hard werken

voor weinig geld. Het

is een verademing als er dan

opeens uitgevers van het continent

aankloppen die een nieuwe cover voor

nun albumuitgave van me willen en daar

veel keer meer voor betalen dan ik gewend ben. Ik

moet hard en vooral snel blijven werken, maar ik

kan nu van *Slaine* leven.

Dat er brood op de plank moet komen, dwingt me

er toe 's morgens uit bed te komen en aan de slag

te gaan. Zonder dead-lines zou ik niets doen. Rijkdom zou mijn

carrière ruïneren. Als ik eenmaal bezig ben, vind ik tekenen heerlijk.

Ik heb een dwingend reden nodig om me op gang te brengen.

Mijn techniek heb ik helemaal te danken aan de druk van buitenaf.

Als die er niet was, was ik eindeloos bezig.

*Slaine is geen gebruikelijke held. Zijn motieven zijn naar onze begrippen verre van nobel, het bloed spat de kaders uit en zijn meningen over wat met tegenstanders moet gebeuren lijken opvallend veel op die van Judge Dredd. Power ziet echter duidelijk verschillen*

Slaine is min of meer een superheld, maar binnen het superhelden-universum bestaat een enorme verscheidenheid en variatie. Judge Dredd was erg gewelddadig en ik probeerde wat dat betreft ook zo grof mogelijk te zijn in de uitbeelding ervan. Op het laatst had ik er genoeg van. Ik heb geen probleem met geweld in strip, maar ik werd het gewoon zat. Op dit moment werk ik aan een kort verhaal over Slaine dat gebaseerd is op een oude Ierse legende. Par Mills stond erop dat ik het tekenwerk zou doen omdat het een erg romantisch verhaal is. Volgens hem is dat meer mijn stijl dan grote bijlen en grof geweld. Daar heeft hij wel gelijk in. Aan mijn strips kun je ook afzien dat mystiek en magische elementen mij veel meer boeien dan gewelddadigheid.



*De samenwerking met scenarist Mills lijkt Power goed te bevalen. De bedenker van Slaine wordt door hem vooral gewaardeerd om zijn professionaliteit en kennis van zaken. De tekenaar heeft echter uitgesproken meningen over de samenwerking tussen schrijver en vormgeving*

De beste scenaristen zijn voor mij de schrijvers die tekst leveren, niets beschrijven en het verder aan mij overlaten. Ook bij het maken van *Slaine* ben ik vaak voorbij moeten gaan aan wat ik graag wilde weergeven. Ik kom nooit aan de tekst en de essentie van het verhaal zal ik ook altijd ongemoeid laten. Verder moet ik echter mijn eigen inzichten kunnen volgen. Par Mills is een professioneel schrijver en soms geeft hij zeer

schelderachtige beschrijvingen waaraan ik me dan moet aanpassen. Soms heb ik hem vervloekt wanneer ik me weer in allerlei bochten moest wringen om het grafisch nog interessant te maken. In zulke gevallen moeten er in overleg keuzes worden gemaakt zodat het resultaat op een meer organische manier kan ontstaan. Meestal negeer ik aanvullingen over de vormgeving, behalve als het werkelijk heel essentieel is voor het verhaal. Het is belangrijker dat de tekenaar tevreden is met wat hij maakt, dan dat hij plichtsgetrouw het script volgt. In het eerste geval zal het eindresultaat beter zijn. Wanneer je mijn albums doorbladert kun je aan de tekeningen zien waar ik me vervelde omdat ik me moest aanpassen.

*Behalve met het maken van strips houdt Power zich ook bezig met films. Voor een Britse science fictionfilm maakt hij het story-board en treedt hij op als art-director. Voor zijn stripwerk lijkt dat echter geen consequenties te hebben. Power spreekt met onverminderd enthousiasme over zijn aandeel in Slaine.*

Voor mijn gevoel ben ik nog steeds in een ontwikkelingsfase wat mijn tekenwerk betreft. Ik kijk mijn werk nog regelmatig in en heb ook uitgesproken meningen over de kwaliteit, zowel positief als negatief. De platen waarbij niet meer gedaan is dan echt noodzakelijk is, bevallen me het best. Je moet niet denken, maar doen. Als ik goed schilder, kan ik dat voelen in mijn arm. Het is een heerlijk gevoel, als het lekker gaat. Je groeit dan naar een hoogtepunt. Het zelfvertrouwen groeit. En elke keer wordt het makkelijker om die situatie te creëren.

**Jeff Nieuwenhuis**

*Bij het grote strippubliek is de Tilburgse stripmaker Michiel van de Pol bekend door de gagstrip Mol die sinds enige tijd in de SjoSji wordt gepubliceerd. Melijke grappen worden daarin gecombineerd met een ongeremde vormgeving. Michiel leeft voor de strip. Achter zijn tuim staat een schuur die als tekenstudio dienst doet en ook speciaal voor dat doel is gebouwd. De ruimte oogt veelgebruikt en wordt gedomineerd door een enorme ladenkast waarin het tekenwerk van de eigenaar geordend is ondergebracht.*

Ik ben in 1995 met SjoSji in contact gekomen. In die tijd stuurde ik mijn strips werkelijk overal heen. Van de grote uitgeverijen was Big Balloon de enige die reageerde. Voor SjoSji maak ik twee stroken per keer over een mol. De redactie zoekt momenteel een andere tekenaar voor de strip. De bedoeling is dat ik de plotjes blijf leveren. Ze vonden mijn grappen wel leuk, maar waren niet zo tevreden over de tekeningen. Ze vinden het tekenwerk niet goed bij de grappen passen. Ik heb een tijd aan Mol gewerkt zonder dat ik iets van de redactie hoorde. Ik had toen het idee dat ze het wel goed vonden en hield zorgvuldig dezelfde tekenstijl aan. Daardoor ben ik te kritiekloos geweest ten aanzien van mijn eigen werk. Ik kan hun kritiek namelijk wel delen. Als ik het terugzie, vind ik het zelf ook geen goede tekeningen. Ze missen helderheid.

Bij aanvang van de samenwerking stelde de redactie van SjoSji al voor om scenario's te maken voor andere tekenaars, maar ik vond het veel leuker om het tekenwerk zelf te doen. Ik heb daarna anderhalf jaar aan mijn tekenstijl geschaafd totdat de redactie het goed genoeg vond om in het blad te plaatsen. Met name in die periode kreeg ik veel ondersteunend commentaar van ze.

Ik heb ook veel aan de kritieken van Maaike Hartjes, die mijn werk regelmatig van commentaar voorziet. Er zijn maar weinig mensen die echt zeggen wat ze van mijn werk vinden.

Toen ik me volledig ging richten op het maken van strips, maakte ik kleine boekjes waarin een aaneenschakeling van associatieve grappes zijn verzameld. De grappen staan niet op zichzelf maar kennen, achter elkaar gelezen, een bepaalde opbouw. Het maken van een afgeronde verhaaltje op één pagina zoals voor Acacialaan, is dan ook nieuw voor mij. Mijn strips zijn over het algemeen wat overloos. Ik werk veelal zonder plan en op basis van associaties. In het begin was dat nog veel meer het geval en inkte ik zonder eerst te schetsen.

Ik vind mijn tekeningen vaak vormeloos.

*Maar het zijn toch ook vormeloze strips die je maakt? je vertelde net hoezeer je op basis van associaties te werk gaat. Tekeningen zijn goed als ze in wisselwerking met het scenario de bedoelingen van de stripmaker te verwezenlijken.*

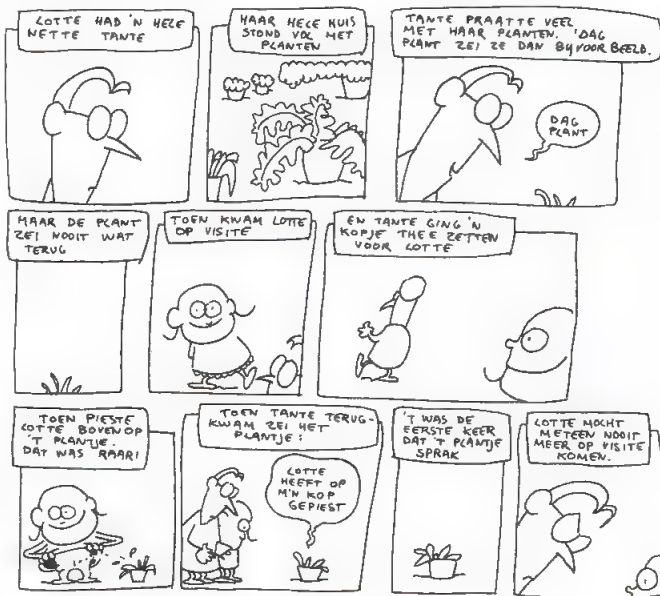
Het probleem is dat er per keer maar twee stroken in de SjoSji staan. In de toekomst worden het drie stroken, maar dat maakt voor het effect niet uit. De tekeningen zijn niet goed omdat ze door hun onduidelijkheid teveel de aandacht af leiden van de tekst. de makers van Heinz gaan eigenlijk op dezelfde manier te werk als ik, maar dat ziet er wel fantastisch en overzichtelijk uit. Daarom is die strip zo goed. Dat streef ik ook na.

Het nadeel van werken voor een blad als SjoSji is dat je niet onbekommerd naar de juiste vorm kunt zoeken. De redactie verlengt strijvastheid en herkenbaarheid. Het zoeken van een andere tekenaar gaat wel in overleg, maar als ik het niet meer eens ben, stoppen ze er gewoon mee. Het voordeel is dat ik onder die omstandigheden wel naar de juiste tekenstijl kan zoeken en dan ook als tekenaar terugkeren.

*Oorspronkelijk was het helemaal niet de bedoeling van Michiel van de Pol om stripmaker te worden. Aanvankelijk volgde hij de lerarenopleiding om in het zesde jaar over te stappen naar de vrije richting.*

Ik heb mezelf een tijd wijs gemaakt dat ik de zekerheid van een vast lerarsalaris prefereerde, maar eigenlijk wilde ik kunstenaar worden. Ik bouwde werkstukken, die maar een tijdelijk leven was gegund. Als er een foto van was gemaakt, brak ik het weer af. Tekenen deed ik tijdens mijn academietijd al veel. Toen er op een gegeven moment keuzes gemaakt moesten worden, heb ik naast het tekenen voor schilderen gekozen. Het was echter een gedwongen keuze en als ik schilderde, tekende ik in verf. Voor mijn eindexamenwerkstuk heb ik bijna zesduizend tekeningen

## DE TANTE VAN DE PLANTEN



gemaakt. Het tekenen was eigenlijk belangrijker dan het resultaat. Bij dat immense aantal viel een enkel tekening in het niet. Het was een reactie op de buitensporige verheerlijking van kunst. Daar ben ik allergisch voor.

Nu doe ik helemaal niets meer met kunst. Wat ik nastreefde, vond ik veel meer in de strip. De overwaarding van de een enkel schilderij of kunstwerk is volledig in tegenstelling met de strip waarin alleen reeksen van beelden een betekenis hebben. Wat ook een rol speelde bij mijn overgang naar de strip was dat ik in de vrije kunst wat dood liep. Ik miste de ambachtelijke vaardigheden. Ik heb nog wel naar een kunstenaar gezocht die bereid was mijn ideeën vorm te geven, maar dat is op niets uitgelopen.

*De stripmaker laat zich in zijn uitspraken kennen als een zelfbewust stripmaker met een helder oog voor zijn eigen mogelijkheden en beperkingen.*

Ik heb voor diverse amateurbladen zoals Iris en Schapnieuws getekend, maar voor de grote dagbladen was het niet goed genoeg. Ik ben niet talentrijk. Dat wat ik wil bereiken, zal ik alleen met hard werken kunnen verwezenlijken. Toch demotiveerd dat geploeter me niet. Wat nu bij SjoSji gebeurt, maakt me alleen maar strijdbaar. Ik werk graag vanuit de positie van underdog. Dat sterkt me in mijn streven om te laten zien dat de mensen die aan me twijfelen het mis hebben.

Ik vind deze situatie prettiger dan de afgelopen periode.

Die tijd dat ik weinig of niets van ze hoorde, zorgt er toch voor dat je wat gaat zwemmen. Verder vind ik de eenzaamheid van het stripmaken niet onplezierig. Ik heb ook nauwelijks contact met andere stripmakers. Dat is ook niet nodig. Ik voel me wel prettig, alleen met het tekenpapier.

Jef Nieuwenhuis

# DE MAN UIT DEVENTER

ER WAS 'NS 'N MAN  
MET 'N HELE GROTE  
NEUS



EN OMDAT IE ZO'N  
GROTE NEUS HAD,  
HAD IE OOK HELE  
GROTE NEUSGATEN



ALS JE D'R 'N BEETJE GOED  
VOOR GING STAAN, KON JE  
D'R ZO INKYKEN, IN DIE  
NEUSGATEN.



EN WAT JE DAN ZAG  
WAS IETS BLAUVS.  
DAT WAREN DE MAN Z'N  
HERSEVEN. DE MAN HAD  
BLAUWE HERSEVEN.



JE KON OOK DENKEN  
DAT 'T SNOT WAS, MAAR  
SNOT IS MEER GROENIG.  
DUS 'T WAS GEEN SNOT



DE MAN MET DE GROTE  
NEUSGATEN WAS BEST UNIEK  
DAT JE ZOMAAR BY 'M NAAR  
BINNEN KON KYKEN.



ER WOONDE NOG WEL  
IEMAND IN DEVENTER MET  
IN Z'N HOOFD 'N GROOT  
GAT...



MAAR DAAR MOCHT JE  
NIET INKYKEN OMDAT  
ER DAN MISSCHIEEN IETS  
IN ZOU VALLEN



DAAR WASSIE BANG VOOR,  
DIE MAN UIT DEVENTER



# Prik Bord



Charles Burns heeft met *Black Hole* de overstep gemaakt van Kitchen Sink Press naar Fantagraphics. Als we Burns mogen geloven, heeft dat voor de uitvoering van zijn beste strip tot nu toe nauwelijks gevolgen. De overstep is voor Fantagraphics echter reden om al het oude, uitverkochte werk van Burns in vier bundels te herdrukken. Wie de andere, onberispelijke heruitgaven van Fantagraphics kent (Crumb, Feiffer,

Little Nemo), weet dat er vanaf deze zomer veel moois te verwachten is. Nog voor die tijd mogen we van dezelfde uitgever een uniek boek van Robert Crumb verwachten. De titel van deze collectie brieven van Crumb uit de jaren '56-'72, *Your vigor for life appalls me*, belooft eveneens reeds veel goeds. TD

De inhoud van het tweede nummer van *Zone 5300* stond bij het ter perse gaan van deze *ZozoLala* nog niet helemaal vast. In ieder geval kunnen de fans van Marcel Ruijters hun hart ophalen met een nieuw verhaal over *Kwijltje*, het amfibische hulpje van Dr. Molotow waarvan nu het vijfde en volgens de uitgever voorlopig laatste album in de winkels ligt. Verder een strip van Pieter van Oudheusden en Adri van Kooten en een gesprek met drie beroemde Hagenezen, dichter Adriaan Bontebal, rapper Boozy en *Haagse Harrie*-tekenaar Marnix Rueb. Te verschijnen eind maart of iets daaromtrent. HvS

Frank Frazetta, dé pulpillustrator bij uitstek die er al twintig jaar in slaagt op oude roem te teren en toch ongekend populair te blijven,



acties Print-adrie

## DE BEST VERKOCHTE STRIPS VAN DE MAANDEN NOVEMBER EN DECEMBER

- S**  
**E**  
**R**  
**I**  
**E**  
**S**
- 1 Thorgal 23: De kooi
  - 2 Blueberry 34: Schaduwen over Tombstone
  - 3 Franka 15: De ogen van de roerganger
  - 4 Haagse Harrie 2
  - 5 Suske en Wiske 254: Tex & Terry
  - 6 Metabaronnen 3: Aghnar
  - 7 Dagobert Duck 58
  - 8 Hans 9: De prinses van Ultis
  - 9 Morbus gravis 6: Aphrodisia
  - 10 Rode Ridder 165: Magiërs Atlantis

*Om de chaos binnen de Blueberry-reeks compleet te maken, is er nu tweemaal een nummer 23! Bovendien schijnt de reeks tegenwoordig Mister Blueberry te heten.*

*Als Arboris nu eens een kwartaal niets aanbiedt en in plaats daarvan alles uitbrengt wat is aangekondigd, dan is iedereen toch weer gelukkig?*

- |                                                                |    |
|----------------------------------------------------------------|----|
| De laatste der laatsten (Tardi/Daeninckx)                      | 1  |
| De cyclus van Cyann 2: Zes seizoenen op Ilo (Bourgeon/Lacroix) | 2  |
| Fataal rendez-vous (Manara)                                    | 3  |
| Het uitstel 1 (Gibrat)                                         | 4  |
| Xoco 2: O heer die voor ons gevild werd (Mosdi/Ledroit)        | 5  |
| Het verdriet van Ulster (Lax)                                  | 6  |
| Hard tegen hard 1: Het hart van Telenko (Ralph/Tome)           | 7  |
| De vierde macht (Gimenez)                                      | 8  |
| Columbus (Manara)                                              | 9  |
| Horizon (Ong)                                                  | 10 |

*Bourgeon levert op een zwak scenario toch iets verzorgds af, hoewel hij moeizaam tekent.*

Zet Lijst komt tot stand dankzij de volgende winkels: Het B-Gevaar, Balloon Express, De Boekenhalte, Eppo, Franka, Gilles de Geus, Gebelijn, Het besloten land, Het land van langvergeten, Leidse Stripshop, Mieke's Stripboek, Noord, Paard van Troje, Plok, strips en eh... dinget, De Poort, De Rat, Snoek, Dr Strip, 't Strippe. Ook het commentaar is afkomstig van de deelnemende winkeliers.

\*) De lijst "Overig" bevat one-shots, tweeluken en trilogenen

casht nogmaals in op zijn succes. Een dezer dagen verschijnt het eerste nummer van het tijdschrift *Frank Frazetta Fantasy Illustrated*. Het tijdschrift gaat eens per kwartaal verschijnen en biedt 80 pagina's science fiction en fantasy in full color voor \$ 5.95. Het (bekende) werk van de meester zal elke omslag sieren en daar blijft het waarschijnlijk ook bij. Het blad wordt gevuld met (nieuwe) bijdragen van auteurs als Richard Corben, Alex Horley, David Mack, Wendy Pini en natuurlijk is (in nummer 2) ook Moebius van de partij. PvG

Will Eisner, de grand old man van de graphic novel (zie *ZozoLala* 93), blijft zijn reputatie waarmaken. Na het sfeervolle *Dropsie Avenue* komt hij deze zomer met een gloednieuwe, 86 platen lange strip: *A family matter*. Het verhaal speelt zich af op de verjaardag van een zieke, invalide heer op leeftijd. Tijdens de feestelijkheden overleggen 's mans kinderen of pa niet eens naar een verzorgingshuis moet. Uitgeverij

Arboris noemt de kans fifty-fifty dat *A family matter* dit najaar ook in het Nederlands zal verschijnen.

Wie het verhaal van *A family matter* iets te slice of life-achtig in de oren klinkt, kan uitzien naar twee nieuwe kinderstrips die de onvermoeibare Amerikaan op stapel heeft staan. *The white whale* is Eisners introductie op *Moby Dick*, een kleurenstrip van 32 pagina's, speciaal gericht op kinderen met leesproblemen. Het tweede boek is bedoeld voor iedereen die jong van geest is gebleven. De titel is nog niet bekend, wel dat het een bewerking van het sprookje van de prinses en de kikker wordt. Energiek als de man is, weet Eisner nu al dat er nog vier andere kinderstrips in dezelfde opzet zullen volgen. TD

Op wat tijdschriftartikelen na kun je als strip liefhebber fluiten naar achtergrondinformatie over stripmakers. Bepaald geen ideale situatie, vinden ook de mensen van de Franse uitgeverij Mosquito. Dus verzorgen zij al enkele jaren de beste monografieën-reeks op stripgebied. Dit voorjaar komt Mosquito met twee nieuwe achtergrondwerkjes. De **Monografie Hermann** (FF 110) biedt een uitgebreid interview met de Brusselaar, een bibliografie en chronologie, een keur aan onbekend illustratiemateriaal, plus artikelen over de vrouw(on)vriendelijkheid van zijn werk en de historische achtergronden van *De torens van Schemerwoude*. De andere monografie is gewijd aan **Andreas** en zal - jawel - ook in het Nederlands

verschijnen bij uitgeverij Sherpa. Éditions Mosquito, 1 ter, rue des Sablons, 38120, Saint-Egrève, Frankrijk.

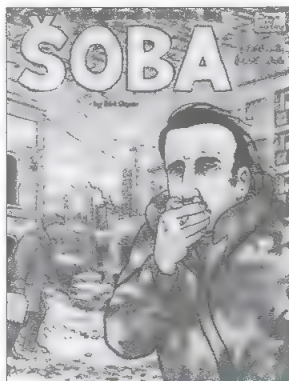
TD



Wanneer is een boek een strip? Als er op elke pagina plaatjes staan? In *de metro* (Uitg. Veen; f 25,00; ISBN 9025421458) van dichter **Wim Brands** en tekenaar **Toine Moerbeek** maakt deze vraag weer eens actueel. Het grootste deel van *In de metro* vloaide uit de pen van Brands, Moerbeek voegde er een korte, surreële zwart-wit strip aan toe over een forens in de Londense

metro. Of *In de metro* nu strip is, of poëzie? Laten we het houden op een mengvorm, die je ontroeren kan of niet. TD

**Joe Sacco** zal bij sommigen onder jullie bekend zijn als de geëngageerde auteur van de comic *Palestine*, over het leven in het gelijknamige door Israël bezet gebied. Sacco presenteert deze maand de eerste aflevering van een nieuwe comic *The Bosnia stories*, over een gebied dat evenmin nadere toelichting nodig heeft. In *The*



*Bosnia stories* doet Sacco verslag van zijn reis naar Sarajevo in 1995, waar hij voorzien van bandrecorder en schetsblok interviews hield met een flink aantal mensen die de

## DE COLLECTIEUR

door ANTON DAMEN EN MARC VAN BROECKHOVEN



burgeroorlog aan den lijve hebben ondervonden. In tegenstelling tot Palestine wordt *The Bosnia stories* niet uitgegeven door Fantagraphics, maar door Drawn & Quarterly. De comic kost \$ 3.95. Pvg

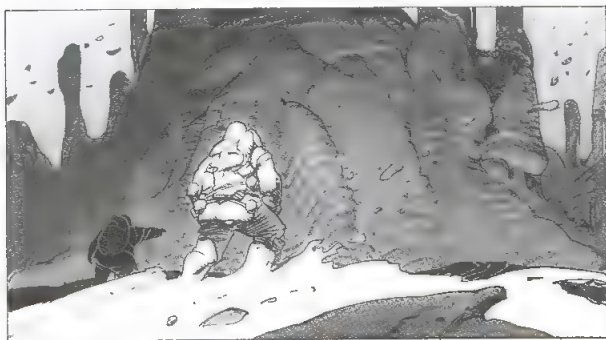
Het Amerikaanse Ministerie van Justitie heeft een onderzoek ingesteld naar de situatie rond de distributie van strips in de VS. De grote distributiemaatschappij *Diamond* kocht al in juli 1996 zijn laatste grote concurrent *Capital City* op. Verkoper Bob Gray schreef vorig jaar in *Comics Retailer*: "Het is een angstwekkende gedachte dat Diamond helemaal geen concurrenten meer heeft." Men is vooral bang dat kleinere uitgeverijen en distributeurs niet meer aan de bak komen. De twee wetten in de VS tegen belemmering van concurrentie en het creëren van monopolieposities laten

veel ruimte voor interpretatie. Als het Ministerie van Justitie Diamond geen sancties oplegt, kunnen kleine distributeurs het alsnog proberen. Maar bij Diamond zelf houdt men niet van opening van zaken en het megabedrijf heeft de wind er goed onder. Zoals uitgever Rick Lowe van *Casablanca Comics* het uitdrukte: "If you piss off Diamond where do you go?" PB

Zoals we in het vorige nummer in deze rubriek aankondigden, is het allerlaatste nummer van (*A Suivre*) verschenen. Het is een zeer bijzonder afscheidnummer geworden, met uitsluitend korte verhalen van de bekende (*A Suivre*)-corifeeën die speciaal voor deze gelegenheid zijn gemaakt en meestal terug slaan op een bekend lang verhaal van de betreffende auteurs, dat in het verleden in het blad is

voorgepubliceerd. Zo komen we Benoit tegen, die Ray Banana nog twee pagina's lang laat terugkeren. En Comes, met een post scriptum op *De dorpsge van Schoonvergeten*. Ferrandez verwijst naar *Oriëntaals dagboek*, Juillard naar *Het dagboek*, Loustal naar *Woestijnkoorts* en Prado naar *Krijtlijn*. Schuiten keert even terug naar Urbicande en Moebius naar Edena. Niet voorgepubliceerd in (*A Suivre*), maar wel aanwezig in het afscheidnummer is een korte bijdrage van Baru naar aanleiding van *L'autoroute du soleil* en, heel bijzonder, één pagina van Bourgeon over *De kinderen van de wind*. Dat is nog eens met een opgeheven hoofd ten onder gaan. Een waardig afscheid. Pvg

U vindt superhelden kinderachtig en hun makers ook? Soms hebt u gelijk! Marvel klaagde stripmaker Rob Liefeld aan omdat diens nieuwe superheld *Agent:America* teveel leek op die goeie ouwe *Captain America* waar Liefeld vorig jaar nog aan werkte, voor Marvel ja. Liefeld's nieuwe uitgeverij *Awesome* zag af van publicatie van *Agent:America* en kwam in plaats daarvan met een nieuwe versie van *Fighting American*. Deze boevenbestrijder nu vertoont een opvallende gelijkens met...precies. Maar, aldus Liefeld: "In de hele wereld worden een stuk of vijftig patriotische superhelden getekend en ze lijken allemaal op *Captain America*." Tussen Marvel en Awesome vonden een uitgebreide en verheffende discussie plaats over essentiële zaken



## DE COLLECTONEUR

door ANTON DAMEN en MARG VAN BROEKHOVEN



als het schild, de ster op de maillot en de vorm van de laarzen van de beide VS-voetballers. Met wat minieme wijzigingen, overeengekomen in een heuse rechtszaak, zijn beide partijen nu tevreden. Pamela Bradford (Marvel). "We zijn blij dat er geen verwarring meer zal zijn op de schappen in de stripwinkels". Liefde! "We hebben Marvel een schep voor de kont gegeven."

PB

**Bzzlletin** (voor de monomane striplezers onder ons: dat is een tijdschrift over literatuur) heeft in nummer 250 iets te bieden, dat ook striplesers zal aanspreken. *Bzzlletin* vroeg tien Nederlandse tekenaars een literair verhaal van een

eveneens Nederlandse schrijver om te zetten in een strip en maakte er tien comics van. Onder hen bevinden zich Guido van Driel, Fred de Heij, Mark Hendriks en Wasco. De boekjes zijn gedrukt in zwart-wit. Twee ervan zijn uitgevoerd als een *Illustrated Classic*. Zeer geslaagd, net als de prijs: f 17,50 voor de complete set van tien. Verkrijgbaar in elke goede boek- en tijdschriftenwinkel.

PvG

*Marvel Entertainment Group* zit diep in de schulden. Meer dan 800 miljoen dollar moeten zij op korte termijn afbetalen aan een consortium van banken onder leiding van Chase Manhattan. Komt men er niet uit, dan zal de amusementsgigant stukje bij beetje verkocht moeten worden. Er staan al aasgieren langs de kant te kwijlen: de amusementsbedrijven *Fox*, *MCA/Universal* en, o ironie, een groep financiers waaronder de 'populaire' voormalig *Marvel*-hoofdredacteur *Jim Shooter*.

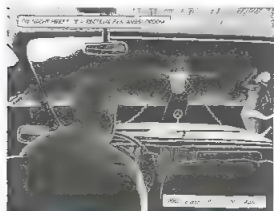
PB

Het openslaan der *SjoSji* wordt voor avontuurlijke striplesers steeds interessanter. Want wat ontwaarden



wij de laatste maanden in het blad? *Kobijn*, van het Franse talent *Lewis Trondheim*, en *Meneer Johan* van Dupuy en Berberian. Oftewel strips waarbij iedereen de hoop op een Nederlandse vertaling al lang had opgegeven. Leuk initiatief van *SjoSji*-uitgever *Big Balloon*, zeker als de voorpublicaties zullen uitmonden in een albumuitgave. Datzelfde geldt trouwens ook voor het eveneens in *SjoSji* te verschijnen *Mikki & Finn*, een strip die *Michiel de Jong* (zie *ZozoLala* 87) maakt op scenario van *Martijn Daalder*.

TD



Organisatiebureau Touché presenteert:

# 6<sup>e</sup> Grote Stripbeurs van 's-Hertogenbosch

op zaterdag 16 mei 1998 in de Brabanthallen in den Bosch



Grootste jaarlijkse dagstripbeurs!  
Geopend van 10.00 tot 17.00



Eerste 1000 bezoekers gratis striptas, 500 meter aan stands, tekenarsmarkt, albumpresentatie Kobe de Koe, veiling, speciale uitgaven, kortom voor ieder wat wils: strips, curiosa, merchandising, comics, video's, enz.

Toegangsprijs **f4,-** kinderen tot 12 jaar gratis  
Meer info: Peter 040-2521009 / Twan 040-2466588

## De Keuze van..... Nicole Heynen

*De redactie van dit onafhankelijk stripblad is eigenwijs, eigenzinnig en eigengereid wanneer het gaat om kwaliteit van verschenen albums. Wij kunnen ons voorstellen dat de lezer van Zozolala wel eens behoefte heeft aan een andere mening en zienswijze met betrekking tot de wereld van de strip. Wij willen met deze rubriek een podium voor andere stripbemoedials creëren. Wat vinden zij nu de beste strip van de afgelopen twaalf maanden en waarom?*

Nicole Heynen is bibliothecaresse bij het Belgisch Centrum voor het Beeldverhaal te Brussel. In de zomer van 1988 begon zij thuis aan de opbouw van de stripcatalogus. Toen het publiek in oktober 1989 het pand aan de Zandstraat betrad, had men inmiddels de beschikking over een professionele, goed gevulde bibliotheek. Daarnaast leest zij als jurylid voor de Prijs de Leeuw zo'n 30 a 40 albums per jaar van beginnende auteurs.

Voor mij is het scenario van een strip heel belangrijk. Het kunnen nog zulke prachtige tekeningen zijn, wanneer het verhaal niet aanspreekt zegt de strip me niet zoveel. De dochter van de professor van Emmanuel Guibert en Joann Sfar is een strip die geheel in mijn lijn ligt. Het is een spannend verhaal en ik vond het aangenaam om te lezen. De tekeningen zijn zeer reder. Het is een liefdesverhaal en daarom sluit het allemaal zo goed op elkaar aan. Het scenario zit vol humor en de aquarellen

van Guibert zorgen voor een goede ondersteuning. De auteurs hebben naat mijn weten nog niet veel ander werk gepubliceerd. Voor beginnende stripmakers is dit een prachtig album. Deze, zowel in het Nederlands als het Frans uitgegeven strip onderscheidt zich duidelijk van de grote massa.



# STRIPVOORSPELLING

*De te verschijnen albums zijn gerangschikt naar de uitgevers opgegeven verschijningsdata. In werkelijkheid verschijnen ze echter vaak later. Achter elk album staan de prijs (Hfl/BF) en de uitvoering (slappe kaf/harde kaf) vermeld. Het cursieve commentaar is van de ZozoLala-redactie.*

--- Te verschijnen in februari ---

## - Big Balloon -

Trigië 17: Het boze oog (Lawrence/Butterworth) 9,95/199; sk en 29,95/560; hk.

## - Casterman -

De avonturen van Fré van der Mugge: Het avontuur lonkt! (Bouc) 18,50/335; hk.  
De bodem van de wereld 2: Meneer P (Falque/Corbeyran) 15,95/295; sk.  
Nathalie 5: Wereldmuziek (Salma) 9,50; sk.

## - Dargaud -

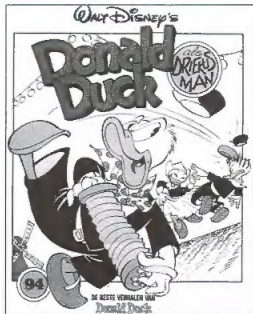
Trent 6: Land zonder zon (Léo/Rodolphe) 10,95; sk.

## - Dupuis -

Charly 7: De onschuld (Magda/Lapière) 9,75/180; sk en 18,00/330; hk.  
De Blauwblozen 40: De stromannen (Lambil/Cauvin) 8,95/165; sk.  
De minimensjes 34: Operatie moederdag (Seron) 8,95/165; sk.  
Graton buiten reeks 4: Honda (Graton) 9,95/190; sk.  
Sammy 34: Mae West (Jean-Pol/Cauvin) 8,95/165; sk.  
Titia en Pijpelijn 3: Geit met stijl (Hardy/Yann) 9,75/180; sk.

## - Geïllustreerde Pers -

De beste verhalen van Donald Duck 94: Donald Duck als Driekusma (Diversen) 7,95; sk.  
Disney Filmstrip 29: Assepoester



(Diversen) 7,95; sk.  
Donald Duck Pocket 50: Jammergebergte (Diversen) 7,95; sk.

## - Het Volk -

Jommeke 196: De witte wreker (Nys) 6,80; sk.

## - Le Lombard -

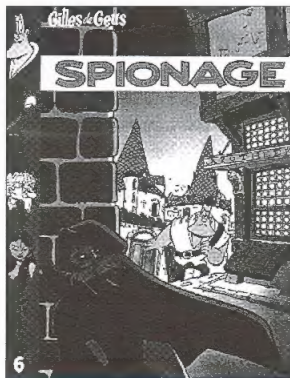
Dommel 35: De erfenis van de Pastaga (Dupa) 9,50; sk.

## - Sherpa -

De fantastische werelden van Andreas (Lacroix/Sohet) 39,95; sk.

## - Standaard -

Kiekeboe 75: Het idee van Dede (Merho) 7,95/140; sk.  
Nero 141: Bompanero (Sleen) 8,95/160; sk.  
Rode Ridder 166: Drakenmeester (Diversen) 6,95/130; sk.  
Suske en Wiske 255: De mompelende mummie (Diversen) 6,95/130; sk en 70,00; luxe hk.  
Suske en Wiske Klassiek 41: De windmakers (Vandersteen) 42,50/795; hk.  
Suske en Wiske Klassiek 42: De gouden cirkel (Vandersteen) 42,50/795; hk.  
Urbanus 67: Vergeten Willy (Linthout) 6,95/130; sk.



--- Te verschijnen in maart ---

## - Arboris -

Altor 4: De onsterfelijken van Shinkara (Bati/Giraud) 10,95/220; sk.  
Atlantis 1: De sheb (Angleraud/Froideval) 11,95/240; sk.  
Axel Moonshine 26: Aanslag in Trenton (Ribera/Godard) 10,95/220; sk.  
Bri d'Alban 1: De vervloeking (Font)

10,95/220; sk.  
Durango 13: Zonder genade (Swolfs) 10,95/220; sk en 24,95/495; hk.  
*Durango is verhuisd naar Arboris, dat ook eerdere delen gaat herdrukken.*  
Durham Red 1: Spiegels (Harrison/Hogan) 12,95/260; sk. *Sci-fi vampierenstrip. Het gebruikelijke slagerswerk.*  
Elfquest 44: De list van Winnowill (Pini/McKinney/Taillefer) 9,95/195; sk.  
Elfquest verborgen jaren 7: Het gezicht van de vijand (Pini/Byam/Abrams/Barnett) 9,95/195; sk.  
Gilles de Geus 6: Spionage (Kolk/De Wit) 10,95/220; sk.  
HK 7: Onder de knoet (Morvan/Trantrat) 8,95/180; sk.  
HK 8: Vaarwel Avalon (Morvan/Trantrat) 8,95/180; sk.  
Kazandou 5: Nicolas (Chabuel/Banzet/Gess) 8,95/180; sk.  
Kazandou 6: Joya (Chabuel/Banzet/Gess) 8,95/180; sk.  
Lugubere verhalen 8: Dodeneiland 4: Perinde ac cadaver (Sorel/Mosdi) 10,95/220; sk.  
Slaine 12: De hartenkoning (Mills/Percival) 12,95/260; sk.  
Sundance 3: Het rijk van de alligator (Suro/Corregiani) 10,95/220; sk.

## - Big Balloon -

Dirkjan 2 (Retera) 9,95/199; sk.  
Professor Palmboom 3: London labyrinth (Briel) 12,95/260; sk.



## - Cic -

Joop Klepzeiker 13 (Scheurs) 12,50; sk.

- Casterman -

Chinaman 1 (Taduc/Le Tendre)  
9,95/195; sk. *Opnieuw een Nederlandse vertaling van een Franse niet-Casterman reeks.*

De gids van de duistere steden (Schuiten/Peeters) 29,90/545; hk.  
*Casterman anno 1998: geen integrale vertaling, maar slechts één hoofdstuk uit de Franse versie (72 pagina's in plaats van 176). Reizigers naar de duistere steden zullen hopeloos verdwalen.*

De kat 3: De kat op z'n best (Geluck)  
9,95/195; sk.

De gezellen van de schemering 3: De laatste zang van de Malaterres (Bourgeon)  
39,50/740; hk. Het meesterwerk van Bourgeon in een heruitgave.

Garulfo 1 (Ayroles/Maiorana) 15,95; 295; sk. *En weer een vertaling van een oorspronkelijk niet voor Casterman gemaakte serie.*



Giuseppe Bergman 5: Weerzien met de sterren (Manara) 26,95/495; sk. *Mooi, maar meer van hetzelfde.*

Joe Bar Team 4 (Deteindre) 9,95/195; sk.

- Dargaud -

Mac Coy 21 (Palacios/Gourmelen) 10,95; sk.  
Pin up 4 (Berthet/Yann) 13,95; sk.

- De Boemerang -

Alice en Vicky 1 (Onbekend) 9,95; sk.  
Rooie oortjes 15 (Diversen) 9,95; sk.

- Geïllustreerde Pers -

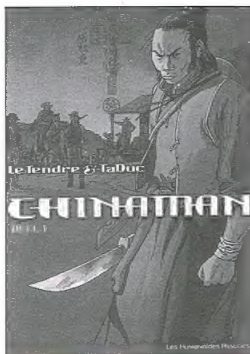
Donald Duck Pocket 51: Het rovermasker (Diversen) 7,95; sk.  
Tina Topper 23 (Diversen) 7,95; sk.

- Geknipt Papier -

Chinees Rood 4 (Robin) 31,50/550; hk.  
Finkel 3: Genos (Gine/Convard)  
29,75/525; hk.

- Glénat -

Cinjis Qan 1 (Griffo/Cothias) 25,95; hk.



Dampierre 7 (Leguin/Swolsf) 21,95; hk.  
De prins van de nacht 2 (Swolsf) 25,95; hk. Herdruk.

De rovers van keizerrijken 2 (Jamar/Dufaux) 25,95; hk.

De waters van dodemaa 9 (Adamov)  
29,95; hk.

Ijzermasker 4 (Renier/Cothias) 21,95; hk.

Schemerwoude 1 (Hermann) 9,95; sk.  
*Het vervolg op De torens van Schemerwoude. Wat er na de dood van Aymar gebeurde.*

- Le Lombard -

Bernard Prince 5: Brand in de oase (Hermann/Greg) 10,95; sk. *Heruitgave.*  
Bernard Prince 8: De groene vlam van de conquistador (Hermann/Greg) 10,95; sk. *Idem.*

Chick Bill 61: Kid Aladdin (Tibet) 9,50; sk.  
Shane 1 (Teng/Di Giorgio) 10,95; sk. *Nieuwe reeks van tekenaar Paul Teng, die hiermee de historische thema's trouw blijft. De serie gaat over de Engelse koning Henry I, die in 1106 Normandië binnenvult.*

- Miklo -

Biggles 1 (Oleffe) 10,95; sk. *Herdruk.*

- Sherpa -

Stripjaarboek 96/97 (Diversen) 29,95; sk.

- Oog & Blik -

Het ultieme treinboek (Mattotti) 60,00; hk.

- Standaard -

Urbanus 68: Kiekebanus (Linthout)  
6,95/130; sk.

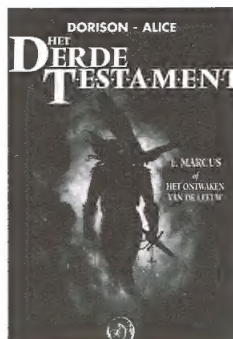
- Talent -

Medusenkoning 1; 14,50 sk en 27,50; hk.

- niet aangekondigd; toch verschenen -

Bloed en stilte (Malès/Cortegianni)  
Talent; 325,00. *Edelkutsch van Talent: delen 1 t/m 10 in een kist, compleet met whiskey, sigaren en een vilthoed.*  
Bolox 1: De prins-krijger (Mercier/Pillot)  
Talent; 27,50; hk.

De vierde macht 1 (Gimenez) Talent;  
14,50; sk en 27,50; hk.  
De laatste der laatste (Tardi/Daeninckx)  
250,00; hk. Luxe.  
Fataal rendez-vous 1 (Manara) Galatea;  
16,50; sk.  
Het derde testament 1: Marcus of Het  
ontwaken van de leeuw (Alice/Dorison)  
Talent; 27,50; hk. *Zie Het Laatste Oordeel in dit nummer.*



Pin up 4 (Berthet/Yann) Dargaud;  
185,00; hk. Luxe. *Prachtige schetsen op groot formaat.*

Ranx 3: Amen! (Liberatore/Chabat)  
Himalaya; 110,00; hk. Luxe.

Roze Bottel 1: De wonderlijke avonturen van Roze Bottel en Duifje Vleugelslag (Dany/Greg) Wonderland; 12,50; sk.

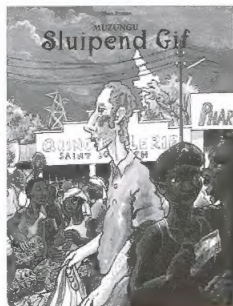
Roze Bottel 2: De luchtbel van de waarheid (Dany/Greg) Wonderland;  
12,50; sk. *Wonderland herdrukt de hele serie, met aan het eind twee niet eerder verschenen albums.*

Sigmund 4: Vierde sessie (De Wit); De harmonie; 14,95; sk.

Sluipend gif (Janssens) Wonderland;  
22,50; hk. *Zie Het Laatste Oordeel in dit nummer.*

Vijftien en een 7 (Kruis) Wiggers; 8,95; sk.  
Zwarre reeks 118: Magische gebeurtenissen (Janssens) Sombroero;  
14,50; sk.

Zwarre reeks 119: De drie musketiers 1 (Mancini) Sombroero; 14,50; sk.



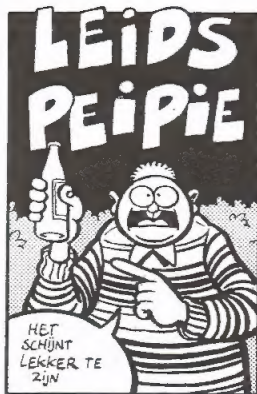
# Agenda

'Party on!' luidt het motto van de twintigste verjaardag van **Garfield**. Bij het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal lieten ze zich dit geen twee keer zeggen en vindt het partijje plaats van **3 februari tot en met 30 mei**. Te zien zijn onder andere strips, illustraties, schetsen en merchandising van Jim Davis' succesvolle kat. Daarnaast van **17 februari tot en met 16 mei** in het BCB een expo gewijd aan **Northreed project**, de nieuwe strip van Alain Goffin. BCB, Zandstraat 20, Brussel, 02 - 219 19 80.

Zondag **8 maart** is het zover. Dan vindt de dertiende editie van de **Leidse Stripdag** plaats. Van elf tot vier kan iedereen bij de centrale bibliotheek van Leiden aan de Nieuwstraat neuzen op

de beurs, meebieden bij de stripveiling en krabbels verzamelen van o.a. Mark Retera, Marnix Rueb, Rob van Zanten en Alex Türk. Traditiegetrouw kan tevens het Leids Peipie worden genoten, het bierje met dit jaar een dorstige Dirkjan op het etiket. Meer informatie bij de Leidse Stripshop, 071 - 541 40 97.

Wie niet genoeg heeft aan één keer 'Turfship' per jaar, kan zich zondag **15 maart** richting Breda begeven. Van tien tot half vijf biedt deze bekende plek een **beurs** met veel tweedehands en antiquarische strips en andere boeken. De entree is vijf piek. Extra lokkertje: mensen met een **ZozoLala** bij zich krijgen f 1,50 korting. Meer informatie: Loek Donders, 0413 - 342 009.



(advertentie)

## VOOR DE LANGE WINTERAVONDEN ?

Mama (gnoe)  
f 34,50 / bf 650

**Soeperman: de 11<sup>e</sup> dimensie**  
(rene uilenbroek & willem ritsier) f 8,95 / bf 170

**In de val Jeanette en and're verhalen**  
(bundeling zwart-wit strips van berend j. vonk)  
f 8,50 / bf 170

Verkrijgbaar in de betere stripspecialzaak, of te bestellen bij stichting Zet.El.



NUMMERS 92 T/M 86 KOSTEN f 4,00 / BF 75 PER STUK ; NUMMERS 85 EN OUDER f 2,50 / BF 60

|    |                                                                      |    |                                                                                                                                       |    |                                                                                                                                |                                                                                                   |                                                               |
|----|----------------------------------------------------------------------|----|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------|
| 96 | HEIN DE KORT, STEFAN VAN DINTHER, ANDRÉ GEERTS                       | 83 | CHARLES BURNS, MARS, GNOE                                                                                                             | 72 | TARDI, THE SANDMAN, DON LAWRENCE                                                                                               | 56                                                                                                | RÉGIS LOISEL, MATTHIAS SCHULTHEISS                            |
| 95 | LIAN ONG, MILAN HULSING                                              | 82 | ANDREAS, ROKK, CYRRUS, CHRIS BERG                                                                                                     | 71 | DICK MATENA, DELGADITO, STRIPGESCHIEDENIS JAREN '80 TOT NU                                                                     | 55                                                                                                | DANIEL TORRES                                                 |
| 94 | BARU, JONG DUTTS TALENT, NIX                                         | 81 | HERMANN, JEROEN DE LEIJER, DE WIROJA'S, MARK BEYER                                                                                    | 69 | VROUWEN EN STRIPS, STRIPGESCHIEDENIS JAREN '30, '40 EN '50                                                                     | 54                                                                                                | JEAN-CLAUDE SERVAIS, RAGEBOL, EVA DAM                         |
| 93 | WILL EISNER, JULIE DOUCET, NAAM                                      | 80 | VITTORIO GIARDINO, PETER BAGGE, MAAIKE HARTJES, MICHEL PLESSIX                                                                        | 67 | FRIITZ VAN DEN HEUVEL                                                                                                          | 53                                                                                                | JOSÉ MUÑOZ                                                    |
| 92 | FRANÇOIS BOUCQ, ORIENTAALSE DAGBOEKEN, MARK HOREMANS                 | 79 | FRANK, ULRI BÜRER, GUIDO VAN DRIEL                                                                                                    | 66 | DAVID LYTTELTON, MOEBIUS, DIRK STALLAERT, LEZERSENQUÊTE-2                                                                      | 51                                                                                                | DAVE MCKEAN                                                   |
| 91 | EDMOND BAUDOUIN, HERGE, MARK VAN BROEKHOVEN                          | 78 | MARTIN LODEWIJK, SIGNED BY WAR, BEREND VONK                                                                                           | 64 | ALOYS OOSTERWIJK, ALBERTO BRECCIA, MARCO VERNANZI                                                                              | 50                                                                                                | FRANÇOIS BOURGEON, LITTLE NEMO, FELICITATIEKENINGEN EN STRIPS |
| 90 | GLEEVER, STRIPGESCHIEDENIS, MILO MANARA & FELLINI, BARBARA STOK      | 77 | KRITJLIN, BENN, FLORIS OUDSHOORN                                                                                                      | 63 | HANS KRESSE, LEZERS-ENQUÊTE-1, ERIC HEUVEL                                                                                     | 44                                                                                                | VITTORIO GIARDINO, GREBOLE 1989, MOEBIUS                      |
| 89 | ERIC JORIS, HANCO KOLK, BEHÉ, BENNO VRANKEN, ROBERTA GREGORY         | 76 | INKTIVS PRUTDUKTE, AL DAVIDSON, GUMMBAH, PETER DE WIT                                                                                 | 62 | EEN KLEINE MOORD, RAIVES, STRIPDAGEN HAARLEM, EDMOND BAUDOUIN, FRANÇOIS RIVIERE-2, ANGLLOUMÈME '92, TORENS VAN HET SCHEMERWOUD | 42                                                                                                | ERIC HEUVEL, STRIPKRITIEK, BLITZ, KAMAGURGA                   |
| 88 | JOE MATT, MARK RETERA, BART SCHOFFS                                  | 75 | STUDIO FUNNY FARM, AKTUELE INFORMATIE OVER DIVERSE STRIPMAKERS, RUDOLF KAHN, STRIP TOP 75, HET GELIE TEEKEN, DE VROUW VAN DE TOVENAAR | 61 | CHRISTIAN ROSSI, TRADE PAPERBACKS                                                                                              | <b>ZOZOLALA KLASIEK-2</b><br>een herdruk van de nummers 13 t/m 24<br>(f 37,50 / bf 680)           |                                                               |
| 87 | WILLEM VLEESCHOUWER, VICENTE SEGRELLES, TED McKEEVER, MICHEL DE JONG | 74 | MARCEL RUIJTERS, RICHARD CORBEN                                                                                                       | 58 | PAUL TENG, HARD GEKOOKT, ANGLLOUMÈME '91                                                                                       |                                                                                                   |                                                               |
| 86 | BILL WATSON, SPERMINTOR, KOEN, HOTTENTOT, ART SPIEGELMAN, Z-LIJST    | 73 | BERT VAN DER MEIJ, DAVE McKEAN, CEREBUS                                                                                               | 57 | AKIRA, LIAN ONG, FRANSE VERZAMELBUMS                                                                                           | <b>DE GROTE ZOZOLALA INDEX</b><br>een compleet overzicht van de nummers 1 t/m 83 (f 4,50 / bf 90) |                                                               |

**BESTELWIJZE: ZIE GIRO KOLOFON (P2), MET DE VERMELDING VAN DE GEWENSTE ARTIKELEN EN JE EIGEN ADRES**

(advertentie)



# It's safer outside...

Each creature with power greater than the number of cards in your hand cannot attack.

## STRONGHOLD™

The Rath Cycle™

Within *Stronghold™*, evil forces and lethal magic lie waiting. This limited-edition expansion set features new creature types, and expands on abilities introduced in the *Tempest™* set. *Stronghold* also chronicles the journey of Gerrard and the crew of the *Weatherlight* into the dark heart of Rath to confront the sinister Volrath.

Available in 15-card booster packs, or new *Stronghold-Tempest* preconstructed decks that are playable out of the box.

PS GAMES

Wizards  
OF THE COAST™

STEP INTO THE DARKNESS March 1998.

Customer Service PS Games: 0492-538487 • email: <pepcomic@iae.nl>

[www.wizards.be/Magic](http://www.wizards.be/Magic)

MAGIC  
The Gathering

WIZARDS OF THE COAST, Magic: The Gathering, THE RATH CYCLE, and Stronghold are trademarks of Wizards of the Coast, Inc. Illus. by Kev Walker. ©1997 Wizards of the Coast, Inc.